

RINDI

Nr 2 • 2015

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 35 • 2015 • Nr 2

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Marita Westerlind, Grötlingbo, Skoltomten 123, 623 38 Havdhem

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar fr.o.m 2007 150 kr/år för den som bor i Sverige, 250 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt plusgiro) eller genom att prenumrera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 75 kr/år.

Föreningens plusgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Hemsida: www.gotlandsflora.se

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera excursionser och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Dan Paulsen, Talluddskviar 22D, 621 41 Visby	tel 0498-26 49 75
Skr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
	Jens-Henrik Kloth, Othem, Norrbys 563, 624 46 Slite	tel 0498-22 60 22
	Dennis Nyström, Järnvägsgatan 8, 621 46 Visby	tel 070-6268836
	Marita Westerlind, Grötlingbo Skoltomten 123 623 38 Havdhem	tel 0498-48 61 46

Omslagsbild: Strandvedel *Astragalus danicus* (EN), Varvsholm, Klinte 17 juni 2008.

Foto: Marita Westerlind

Rödlistade kärlväxter på Gotland 2015

JÖRGEN PETERSSON

I slutet av april 2015 utkom en ny rödlista för Sverige (ArtDatabanken SLU 2015; <http://www.artdatabanken.se/media/2013/hela-boken.pdf>). Då ni hittar någon av de rödlistade arterna rapporterar ni era fynd i Artportalen. Självklart kan ni också rapportera till någon i styrelsen om ni gör något fynd av dessa arter. Det är viktigt att påpeka att rapporter om rödlistade växter kan hjälpa föreningen att rädda värdefulla naturområden från exploatering. Vill ni särskilt bevaka någon enskild art eller något område kan ni höra av er till de ansvariga för floraväkteriet på Gotland (Jens-Henrik Kloth, Dennis Nyström).

De rödlistade arterna fördelas efter bedömning av deras status i de sex kategorierna Försvunnen (RE), Akut hotad (CR), Starkt hotad (EN), Sårbar (VU), Nära hotad (NT) och Kunskapsbrist (DD). Till den sistnämnda kategorin förs de arter vilka bedöms höra till någon av kategorierna för rödlistning, men där kunskapsläget är otillräckligt. I de senare rödlistorna har kraven också skärpts för arternas hemorts rätt i den svenska flor an. Därmed har en hel del växter, vilka med säkerhet spritts till landet med människans hjälp efter cirka år 1800, uteslutits från rödlistningen då de bedömts som icke inhemska i landet.

Gotländska kärlväxter i rödlistan 2015

I rödlistan år 2015 finns 190 gotländska kärlväxter (dessutom 24 småarter av *Hieracium* och 19 småarter av *Taraxacum*). I beräkningen har då en del tillfälliga inkomlingar till hamnar, ruderatmarker och åkrar samt förvildade arter uteslutits (sammantaget 23 arter). Inräknad är dock tofsäxing, som förmodligen kommit in i samband med åtgärder för att binda sanden i vandrande dyner på Gotska Sandön men som nu är helt etablerad i naturlig miljö på denna ö. Av de 190 gotländska växterna har 22 arter inte setts under tiden för Projekt Gotlands flora (sedan 1983). Många är sedan länge försvunna från Gotland. Hit hör till exempel linogräsen och en del mållor och andra ogräs med förkärlek till gödselrika miljöer. För några försvunna växter som fanns i naturliga biotoper på ön har riktade eftersök på kända och lämpliga lokaler genomförts utan resultat. Detta gäller främst knottblomster och dvärgag.

De 2015 rödlistade kärlväxterna på ön fördelas på de olika kategorierna enligt följande (inom parentes anges antalet arter ej sedda under inventeringarna):

RE	CR	EN	VU	NT	DD
9 (9)	7 (2)	57 (5)	52 (2)	65 (4)	0 (0)

De **Regionalt utdöda växterna (RE)**, vilka tidigare förekommit på ön är: linrepe *Lolium remotum*, dårrepe *L. temulentum*, ryssros *Rosa jundzillii*, lindådra *Camelina alyssum*, oljedådra *C. sativa*, jättespärjel *Spergula arvensis* ssp. *maxima*, linsnärja *Cuscuta epilinum*, bymålla *Oxybasis urbicum* och linnmåra *Galium spurium* ssp. *spurium*.

I gruppen **Akut hotade (CR)** återfinns följande växter (de med kursiverat svenskt namn är försvunna ur öns flora): mjältbräken *Asplenium ceterach*, dvärgag *Cyperus fuscus*, skogsalm *Ulmus glabra*, lundalm *U. minor*, gotlandstrav *Arabis planisiliqua*, bäckfräne *Nasturtium microphyllum* och klätt *Agrostemma githago*.

De två almarna har i Sverige minskat starkt efter svampangrepp, den så kallade almsjukan. På Gotland pågår försök att hindra spridningen av sjukdomen. Än så länge har åtminstone lundalm bra bestånd på Gotland.

Till de **Starkt hotade (EN)** finns många av öns sällsyntare arter (de med kursiverat svenskt namn är försvunna ur öns flora): dvärgglåsbräken *Botrychium simplex*, hjortunga *Asplenium scolopendrium*, uddbräken *Polystichum aculeatum*, kärnnycklar *Anacamptis palustris*, stor skogslilja *Cephalanthera damasonium*, gotlandsnycklar *Dactylorhiza majalis* ssp. *elator*, stor sandlilja *Anthericum liliago*, huvudtåg *Juncus capitatus*, renlost *Bromus arvensis*, brinklost *B. commutatus*, råglost *B. secalinus*, tofsäxing *Koeleria glauca*, sandbrodd *Milium vernale*, sandtimotej *Phleum arenarium*,

Dvärgglåsbräken *Botrychium simplex* t.v. och flikbrunört *Prunella laciniata* t.h. Båda tillhör kategorin starkt hotade (EN). Foto: Jörgen Petersson

ekorrsvingel *Vulpia bromoides*, murgrönsmöja *Ranunculus hederaceus*, gotlandsranunkel *R. ophioglossifolius*, strandvedel *Astragalus danicus*, gulkronill *Hippocrepis emerus*, sandlusern *Medicago minima*, luddvedel *Oxytropis pilosa*, alpklöver *Trifolium alpestre*, gråfingerört *Potentilla incana*, korndådra *Neslia paniculata*, klådris *Myrica germanica*, näbbtrampört *Polygonum oxyspermum*, dikesskräppa *Rumex conglomeratus*, raggarv *Cerastium brachypetalum*, klippnejlika *Petrorhagia saxifraga*, saltmålla *Atriplex pedunculata*, gatmålla *Chenopodium murale*, östersjömålla *Chenopodium striatiforme*, stinkmålla *C. vulvaria*, ryl *Chimaphila umbellata*, åkermadd *Sherardia arvensis*, blå sminkrot *Buglossoides arvensis* var. *coerulescens*, piggrfrö *Lappula squarrosa*, ask *Fraxinus excelsior*, spjutsporre *Kickxia elatine*, alvarveronika *Veronica praecox*, drakblomma *Dracocephalum ruyschiana*, kalkdån *Galeopsis angustifolia*, kransborre *Marrubium vulgare*, ädelmynta *Mentha × gracilis*, kattmynta *Nepeta cataria*, flikbrunört *Prunella laciniata*, ängssalvia *Salvia pratensis*, kranssalvia *S. verticillata*, svensk ögontröst *Euphrasia stricta* var. *suecica*, klubbfibbla *Arnoseris minima*, kamomillkulla *Anthemis cotula*, gaffelfibbla *Pilosella dichotoma*, martorn *Eryngium maritimum*, skärblad *Falcaria vulgaris*, pipstäkra *Oenanthe fistulosa*, sammetsbockrot *Pimpinella saxifraga* ssp. *nigra* och nålkörvel *Scandix pecten-veneris*.

De tre orkidéerna samt gotlandsranunkel, alpklöver, flikbrunört och svensk ögontröst finns i Sverige bara på Gotland, varför vi har ett särskilt ansvar för dessa arter. Gotland var tidigare också ensam om gråfingerört, men denna art har nyligen konstaterats även på Öland (Andersson & Gunnarsson 2014). Ask är ännu ett vanligt träd på Gotland men har drabbats av svampsjukdomen askskottsjuka och minskar troligen ytterligare framöver.

I kategorin **Sårbara (VU)** återfinns flera typiska gotlandsväxter (den med kursiverat svenskt namn är försvunnen ur öns flora; nya arter i rödlistan 2015 är understruckna): mellanlumner *Lycopodium zeilleri*, rutläsbräken *Botrychium matricariifolium*, källnate *Potamogeton coloratus*, luddvårlök *Gagea villosa*, röd skogslilja *Cephalanthera rubra*, kal knipprot *Epipactis phyllanthes*, honungsblomster *Herminium monorchis*, knottblomster *Malaxis monophyllos*, alpnäcklar *Orchis spitzelii*, hartmansstarr *Carex hartmanii*, loppstarr *C. pulicaris*, vittåtel *Aira caryophyllea*, alvarkösa *Apera interrupta*, skugglosta *Bromopsis ramosa*, källgräs *Catabrosa aquatica*, skogskorn *Hordelymus europaeus*, gotlandssippa *Pulsatilla vulgaris* ssp. *gotlandica*, åkerranunkel *Ranunculus arvensis*, knölval *Lathyrus tuberosus*, luddvicker *Vicia villosa*, toppjungfrulin *Polygala comosa*, avarönn *Sorbus teodorii*, småtörel *Euphorbia exigua*, klittviol *Viola tricolor* ssp. *curtisii*, dvärglin *Radiola linoides*, vit kattost *Malva pusilla*, mörk solvända *Helianthemum nummularium* ssp. *obscurum*, grådådra *Alyssum alyssoides*, sanddådra *Camelina microcarpa*, kråkrassing *Lepidium coronopus*, åkerrättika *Raphanus raphanistrum*, kalknarv *Arenaria gothica*, fågelarv *Holosteum umbellatum*, hylsnejlika *Petrorhagia prolifera*, lungrot *Blitum bonus-henricus*, knutört *Lysimachia minima*, gotlandsmåra *Galium rotundifolium*, flockarun *Centaureum erythraea* var. *erythraea*, ljungsnärja *Cuscuta epithymum*, klibbveronika *Veronica triphyllos*, grenigt kungsljus

Verbascum lychnitis, hjärtstilla *Leonurus cardiaca*, stortimjan *Thymus pulegioides*, ljungögönröst *Euphrasia micrantha*, hedblomster *Helichrysum arenarium*, slätterfibbla *Hypochaeris maculata*, svärdkrissla *Inula ensifolia*, karlsösallat *Lactuca quercina*, gotländsk haverrot *Tragopogon crocifolius*, stor haverrot *T. dubius*, sommarklynne *Valerianella dentata* och taggkörvel *Anthriscus caucalis*.

Av dessa arter har loppstarr och slätterfibbla vad vi kan se ingen vikande tendens på Gotland. Även mörk solvända *Helianthemum nummularium* ssp. *obscurum* hör hit, men har en något osäker status på Gotland.

Bland arterna i gruppen **Nära hotad (NT)** finns följande på Gotland (de kursiverade är försvunna ur öns flora; nya arter i rödlistan 2015 är understrukna): strandlummer *Lycopodiella inundata*, månblåbräken *Botrychium lunaria*, höstblåbräken *B. multifidum*, kalkbräken *Gymnocarpium robertianum*, salepsrot *Anacamptis pyramidalis*, skogsfru *Epipogium aphyllum*, knärot *Goodyera repens*, luktsporre *Gymnadenia odoratissima*, gulyxne *Liparis loeselii*, ängsnattviol *Platanthera bifolia* ssp. *bifolia*, backfryle *Luzula divulgata*, plattsäv *Blysmus compressus*, rödsäv *B. rufus*, ölandsstarr *Carex colchica*, ängsstarr *C. hostiana*, kösa *Apera spica-venti*, strävlösa *Bromopsis benekenii*, kavelhirs *Setaria viridis*, gotländsk nunneört *Corydalis gotlandica*, våradonis *Adonis vernalis*, tovsippa *Anemone sylvestris*, riddarsporre *Consolida regalis*, nipsippa *Pulsatilla*

Alpklöver *Trifolium alpestre* t.v. raggarr *Cerastium brachypetalum* överst t.h. Båda tillhör kategorin Starkt hotade (EN) medan backtimjan *Thymus serpyllum* nederst t.h. tillhör kategorin Nära hotad (NT). Denna art är däremot ännu allmän på Gotland. Foto: Jörgen Petersson

patens, backsmörblomma *Ranunculus polyanthemos*, vanlig backruta *Thalictrum simplex* ssp. *simplex*, smalruta *T. s. ssp. tenuifolium*, smal käringtand *Lotus tenuis*, backklöver *Trifolium montanum*, trubbdaggkåpa *Alchemilla plicata*, backfingerört *Potentilla sternerii*, flikros *Rosa balsamica*, etternässla *Urtica urens*, vanlig sandviol *Viola rupestris* ssp. *rupestris*, strandviol *Viola stagnina*, bergjohannesört *Hypericum montanum*, gotlandssolvända *Fumana procumbens*, ljus solvända *Helianthemum nummularium* ssp. *nummularium*, östkustarv *Cerastium subtetrandrum*, sydspärgel *Spergula arvensis* ssp. *arvensis*, majviva *Primula farinosa*, paddfot *Asperugo procumbens*, vit sminkrot *Buglossoides arvensis* var. *arvensis*, stenfrö *Lithospermum officinale*, bolmört *Hyoscyamus niger*, kalvnos *Misopates orontium*, ävjebrodd *Limosella aquatica*, mjukdån *Galeopsis ladanum*, backtimjan *Thymus serpyllum*, brun ögontröst *Euphrasia salisburgensis* ssp. *schoenicola*, korskovall *Melampyrum cristatum*, åkerörddoppa *Odontites verna*, timjansnyltrot *Orobancha alba*, öselskallra *Rhinanthus osiliensis*, skogsklocka *Campanula cervicaria*, åkerkulla *Anthemis arvensis*, piggtistel *Carduus acanthoides*, jordtistel *Cirsium acaule*, klasefibbla *Crepis praemorsa*, gullborste *Crinitaria linosyris*, sommarfibbla *Leontodon hispidus*, ängsskära *Serratula tinctoria*, desmeknopp *Adoxa moschatellina*, strandnål *Bupleurum tenuissimum*, stor bockrot *Pimpinella major* och *slidsilja* *Selinum dubium*.

Av dessa arter kan även skogsfru ha försvunnit ur Gotlands flora, eftersom den inte setts under senare år. Likaså har den enda växtplatsen för ävjebrodd förstörts genom ett kalkbrott. När det gäller öselskallra pågår forskning om huruvida vår skallra är identisk med den på Ösel; möjligen är den artschild och skulle då ha ett ännu större värde för naturvården.

Flera av de ovan nämnda arterna är ännu allmänna på Gotland till skillnad från övriga Sverige, där de har minskat så mycket att de blivit rödlistade. Som vanliga räknar vi ännu ängsstarr, riddarsporre, backsmörblomma (på Gotland med underarten ängsmörblomma), majviva, vit sminkrot, mjukdån och klasefibbla samt i synnerhet ljus solvända, backtimjan och jordtistel.

Rödlistade hökfibblor och maskrosor på Gotland 2015

Som tidigare nämnts har även en rad småarter av hökfibblor *Hieracium* och maskrosor *Taraxacum* rödlistats 2015. För hökfibblorna förs de för första gången in i rödlistan. Följande småarter i de angivna släktena finns på Gotland (nya maskrosor i rödlistan är understruckna): bogefibbla *Hieracium bogense* (VU), lansettfibbla *H. caliginosum* (VU), norrgårdafibbla *H. carnosiceps* (VU), vängefibbla *H. daedalolepium* (EN), kappelshamnsfibbla *H. ebenarium* (VU), emblafibbla *H. emblae* (EN), grov stenfibbla *H. grophosum* (NT), gotländsk tallfibbla *H. hangvarense* (EN), klintefibbla *H. manotrichum* (VU), stor hagfibbla *H. megavulgatum* (NT), metallfibbla *H. metaliceps* (VU), blåbärsfibbla *H. myrtillinum* (VU), sågfibbla *H. neoserratifrons* (VU), trollfibbla *H. oistophyllum* (NT), mörk slokfibbla *H. penduliforme* (EN), liten klapperfibbla

H. pexum (VU), arfibbla *H. planifrons* (EN), väskindfibbla *H. prolatatum* (EN), gutfibbla *H. pumicatifolium* (VU), fleringefibbla *H. subnaevosum* (EN), klapperfibbla *H. variabile* (NT), östergarnsfibbla *H. varianifolium* (EN), smalfjällig strandmaskros *Taraxacum egregium* (EN), karelsk maskros *T. isthmicola* (EN), Kjellmans maskros *T. kjellmanii* (EN), slickmaskros *T. linguatifrons* (EN), slätmaskros *T. lissocarpum* (CR), liten kärrmaskros *T. litorale* (NT), fläckmaskros *T. maculigerum* (VU), rännmaskros *T. pannulatum* (CR), blymaskros *T. plumbeum* (CR), gotlandsmaskros *T. polium* (CR), kvällsmaskros *T. praestans* (VU), sankmaskros *T. pseudosuecicum* (CR), fårmaskros *T. retroversum* (VU), skevmaskros *T. ruberulum* (CR), lärmaskros *T. saphycraspedum* (EN), spikmaskros *T. spiculatum* (DD), västgötamaskros *T. vestrogothicum* (CR) och stenmaskros *T. xerophilum* (VU). För stoftfibbla *H. canitosum* (VU) är det inte klarlagt om arten verkligen kan räknas som gotländsk. Ett fynd avsåg troligen odlade exemplar, ett annat saknar belägg.

Gotländska arter borttagna från rödlistan 2015

I den nya rödlistan 2015 togs fem tidigare rödlistade gotländska växter bort nämligen kalkkrassing *Erucastrum supinum*, alvarstånds *Jacobaea vulgaris* ssp. *gotlandica*, saffransmaskros *Taraxacum crocinum*, kalkmaskros *T. decolorans* och sumpmaskros *T. intercedens*. Maskrosorna, alla i gruppen strandmaskrosor, har visat sig relativt vanliga bland annat i de gotländska kalkrika våtmarkerna. Kalkkrassing och alvarstånds har stabila bestånd över tid, även om främst kalkkrassing varierar år från år. Båda dessa arter är dock sällsynta i ett europeiskt perspektiv och kvarstår i EU:s art- och habitatdirektiv

Växtmiljöer för Gotlands rödlistade kärlväxter

Bland de nu 168 rödlistade växterna (exklusive småarter) som ännu förekommer på Gotland är fördelningen på de viktigaste växtmiljöerna följande (många arter förekommer i flera miljöer):

”Naturliga miljöer”		Kulturberoende miljöer	
Alvar m. hållar, våtar (oft. betade), klappervall	38	Ruderatmark/gårdar/parker	27
Klintar/klippor/grottor	25	Åker (inkl. diken)	31
Torrängar, kalkgräsmark (ofta betade)	45	Ängen	22
Skogar (visst bete)	29	Övrig betesmark	7
Naturlig å, bäck	6	Välgkanter	20
Strandängar (ofta betade)	18		
Sandstränder/sandhed/dyner	23		

Som framgår av tabellen är de gotländska kalkmarkerna med alvar, kalkhällar, våtar och klintmiljöer viktiga biotoper för de sällsyntaste växterna. Under rubriken skogar ingår dessutom kalktallskogarna, som finns främst på norra Gotland, där ytterligare kalkbundna växter förekommer. Detsamma gäller för källmyrar och kalkgräsmyrar, som hyser många arter från våtmarksgruppen. Alla dessa miljöer bildar tillsammans med torrängar ofta en mosaik, där kalktallskogen innehåller alvargläntor, våtar och kalkgräsmyrar samt källmyrar nedom kalksluttningar och klintar. Sammantaget visar detta på de stora naturvärden som finns i kalktallskogar och alvarmarker på norra och nordöstra delen av Gotland. Rödlistade växter som förekommer i dessa biotoper är: källnate (VU), salepsrot (NT), röd skogslilja (VU), luktsporre (NT), honungsblomster (VU), alpnäcklar (VU), ängsstarr (NT), loppstarr (VU), alvarkösa (VU), tovsippa (NT), nipsippa (NT), gråfingerört (EN), backfingerört (NT), småtörel (VU), bergjohannesört (NT), gotlandssolvända (NT), ljus solvända (NT), kalknarv (VU), raggarv (EN), majviva (NT), flockarun (VU), alvarveronika (EN), kalkdån (EN), backtimjan (NT), brun ögontröst (NT), timjansnyltrot (NT), jordtistel (NT), svärdkrissla (VU) och gaffelfibbla (EN). På liknande växtplatser ute på Östergarnslandet, där kalkklintar är vanligare, växer förutom flera av ovan nämnda ytterligare arter ur kalkgruppen, nämligen: mjältbräken (CR), hjortunga (EN), kalkbräken (NT), uddbräken (EN), hylsnejlika (VU), gotlandssippa (VU), gotlandsranunkel (EN), gulkronill (EN) och stor sandlilja (EN).

Andra viktiga miljöer för de hotade växterna är de gotländska åkrarna och gårds-

Alvar och kalkhällar är viktiga biotoper för rödlistade växter. Ljus solvända *Helianthemum nummularium* ssp. *nummularium* tillhör kategori Nära hotad (NT) men är fortfarande vanlig på Gotland. Foto: Jörgen Petersson

På gotländska åkrar kan man hitta många sällsynta åkerogräs. Här ovan nålkörvel *Scandix pecten-veneris* (EN) i frukt tillsammans med riddarsporre *Consolida regalis* och pukvete *Melampyrum arvense*. Foto: Jörgen Petersson

miljöerna med tillhörande ruderatmarker. De gotländska åkerogräsen har länge varit berömda i botanistkretsar. Under senare tid verkar dock rationaliseringen i skötseln av åkrarna även ha kommit till Gotland. Vi har till exempel inte sett råglost (EN) och klätt (CR) i denna miljö på sista tiden. Fortfarande hittar vi flera av de mest hotade åkerogräsen, till exempel renlost (EN), gotlandstrav (CR), spjutsporre (EN) och nålkörvel (EN). Inte helt ovanliga i åkerhörn och åkerkanter är dessutom riddarsporre (NT), åkerranunkel (VU), småtörel (VU), korndådra (EN), vit sminkrot (NT), klibbveronika (VU), åkerkulla (NT) och sommarklynne (VU). På gårdarnas välgödslade ladugårdsbackar växer vit kattost (VU) ännu rikligt inom vissa delar av ön. Lungrot (VU), paddfot (NT), hjärtstilla (VU) och taggkörvel (VU) trivs mer i ruderatmiljö till exempel på skräphögar. Paddfot växer också i små grottor eller överhäng i kalkbranter, dit dess frukter säkert följt med i fårens pälsar. Kransborre (EN) har liknande spridningssätt och påträffas mest i fårhagar.

Lite förvånande växer ganska få rödlistade växter i de gotländska specialbiotoperna källmyrar och ängen. Förekomster i öns källmyrar har endast källnate (VU), luktsporre (NT), gulyxne (NT), loppstarr (VU), brun ögontröst (NT) och öselskallra (NT). Trots den långa hävden (ca 2 000 år) av de gotländska ängerna har få unika växter utvecklats. Möjligen är tiden ändå alltför kort. Undantaget är svensk ögontröst (EN), som är helt anpassad till ängesskötseln och kräver rätt förhållanden för att överleva. Ett hot mot växten är de ibland alltför tidiga slåttergillena. Övriga rödlistade växter med förekomster i gotländska ängen är salepsrot (NT), ängsnattviol (NT), hartmansstarr (VU), loppstarr (VU), strävlöst (NT), skugglost (VU), korskovall (NT), jordtistel (NT), klasefibbla (NT) och slåtterfibbla (VU). De båda lostorna växer här mest i ängets skuggigare utkanter mot omgivande lövskog. Både källmyrar och ängen äger dock en osedvanligt stor biologisk mångfald med ett stort antal av orkidéer och mer vanliga växter, som förgyller tillvaron för en besökare i dessa exklusiva gotländska miljöer.

Som framgår av redovisningen ovan hyser Gotland en stor rikedom av sällsynta och skyddsvärda kärlväxter. Det är självklart så att alla gotlänningar bör hjälpa till att rädda de allra sällsyntaste växterna, likväl som all biologisk mångfald i övrigt, så att kommande generationer kan njuta på samma sätt som vi gör nu av den rika gotländska naturen.

Referenser:

- Andersson, U.-B. & Gunnarsson, T. 2014. Gråfingerört *Potentilla incana* – äntligen belagd från Öland. – *Krutbrännaren* 23: 21.
- ArtDatabanken SLU 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. – ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- För nedladdning även hos ArtDatabanken: <http://www.artdatabanken.se/media/2013/hela-boken.pdf>.

Appendix över Gotlands rödlistade och hotade kärlväxter 2015 (kategorierna **EN**, **CR**); Rödlistade småarter i släktena *Hieracium* och *Taraxacum* är inte medtagna; inte heller de från Gotland försvunna arterna, vilka inte har setts under PGF. För att spara plats har alla referenser uteslutits. Koordinater enligt RT90. Antal kartblad och km²-rutor anger fynd under PGF.

F= Fridlyst; EN=Starkt hotad, CR=Akut hotad; AHD=EU:s art- och habitatdirektiv; PGF=Projekt Gotlands flora; start 1983.

***Botrychium matricariifolium* – rutlåsbräken (F, EN)**

– Ursprunglig eller kanske sent inkommen, tillfällig. Sällsynt, 1 kartblad, 1 km²-ruta. På Fårölokalen sågs arten på en sandig ås på en sommarstugetomt från 1979 fram till 1984. Sakerligen var den för sin fortsatta närvaro beroende av hävd i form av gräsklippning. Åren efter upptäckten tilltog den starkt i antal, då växtplatsen hävdades. UPPGIFTER SEDAN 1983: *Fårö*, innanför Ajkesvik, torr gräsbevuxen sanddyn på sommarstugetomt, 1979–1984 (170548 643287).

***Botrychium simplex* – dvärglåsbräken (F, EN, AHD)**

– Ursprunglig eller i sen tid inkommen? Sällsynt, 1 kartblad, 1 km²-ruta. Betad, sandig, fuktig gräsmark vid stig nära stranden. Nu känd från bara en lokal på *Fårö*, där den påträffades med ca 200 plantor 1980. Lokalen ligger längre västerut på *Fårö* jämfört med den först kända lokalen från 1931 vid Fifang. Under perioden 1998–2012 har beståndet minskat markant, såväl i antal som till areal. UPPGIFTER SEDAN 1983: *Fårö*, S Norsholmen, ännu kvar 2015 (1701-- 6434--).

***Asplenium ceterach* – mjältbräken (F, CR)**

– Spontant inkommen, bofast. Sällsynt, 2 kartblad, 3 km²-rutor. Kalkhyllor i klint och i nischer i små kalkkullar. Troligen nyinvandrad under 1940-talet. Möjligen ursprunglig eftersom nya växtplatser upptäcktes 2002 och 2010. UPPGIFTER SEDAN 1983: *Östergarn*, Grogarnsberget, från 1983 (1685-- 6372--), kvar 2012; någon km S därom, 2010 (1685-- 6371--), 17 rosetter 2012, kvar 2015. – *Gammelgarn*, Danbo naturreservat, västvärd kant av liten kalkknobbe, 2002, hösten 2012 med 17 rosetter (1680-- 6365--).

***Asplenium scolopendrium* – hjorttunga (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 2 kartblad, 3 km²-rutor. Växer i grottor och nischer i kalkklintar; åtminstone tidigare även i karstsprickor. Under 1800-talet upptäcktes hjorttunga på flera olika lokaler på Lilla Karlsö. I övrigt känd från Östergarnslandet. UPPGIFTER SEDAN 1983: *Eksta*, Lilla Karlsö, Österberget (163665 635640) och Norder Vagnhus (163555 635670), mellan 28 och 78 ex. under perioden 1975–98, från Österberget känd sedan 1879 och från Norder Vagnhus sedan 1943, på båda lokalerna ännu

kvar 2012. – *Östergarn*, norra sidan av Ganneberget, långt in i en klippspringa (känd sedan 1976), kvar 2012 (16828- 63703-).

UTPLANTERAD: *Ardre*, Ekese, på den gamla lokalen (167245 636345, här sedd 1894–1968), 8 ex. 2012. Det kan inte helt uteslutas att några av de plantor som nu växer på lokalen är ursprungliga; *Kaupungs klint*, 1 ex. 1996 (167362 636397), ännu kvar 2012. – *Eksta*, Stora Karlsö, Stora Förvar, utsatt 2010 med plantor härstammande från Stora Karlsö (16309- 63537-), där den tidigare växte 1914–76.

***Polystichum aculeatum* – uddbräken (F, EN)**

– Ursprunglig? Sällsynt, 4 kartblad, 4 km²-rutor.

Denna ormbunke växer på kalkblock, urbergssten och i kanten av ett större dike. Uddbräken är kanske ursprunglig på Gotland; på Torsburgen känd sedan 1849.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Vamlingbo*, SV Grumpvik (16447- 63192-), utgången 1985. – *Burs*, Gläves, längs slänten till en kanal, 1995–2012 (1665-- 6354--). – *Kräklingbo*, N Torsburgen, en planta 1983–2015 (16753- 63693-). – *Fleringe*, ca 400 m VNV Stucks kalkbrott, en tuva på sten i fuktig-blöt kalktallskog, 2011–15 (16876- 64222-).

***Anacamptis palustris* – kärrnycklar (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 28 lokaler på 17 kartblad, 32 km²-rutor.

Kärrnycklar växer på kalkrika myrar, främst i knappagsbältet i kanter av agmyrar. Några lokaler i *Hablingbo* och *Eksta* är dock snarare fuktängar, och här förekommer inte alltid knappag. Kärrnycklar kräver växtplatser som är översvämmade under vinterhalvåret, starkt fuktiga under försommaren och torra under högsommaren. Antalet blommande plantor varierar mycket mellan olika år. Lokalerna i *Sproge*, *Fardhem*, *Fröjel*, *Gothem* och *Fårö* (se nedan) har vad vi vet inte hyst kärrnycklar under senare år.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Hamra* (3 lokaler), *Öja* (2), *Hablingbo* (6), *Silte* (3), *Sproge* (1), *Fardhem* (1), *Eksta* (2), *Fröjel* (1), *Gothem* (1), *Boge* (2), *Lärbro* (4), *Hangvar* (2), *Fleringe* (1), *Rute* (1), *Fårö* (2).

***Cephalanthera damasonium* – stor skogslilja (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 9 kartblad, 24 km²-rutor.

Stor skogslilja föredrar kustnära, kalkrika sluttningar på ett underlag av renare kalkstenar. Troligen är den beroende av viss, men inte stagnerande, markfuktighet. De rika växtplatserna i det utdikade Landträsk är annorlunda, där är marken plan och vilar på ett underlag av lermärgel med en viss mängd avlagrad kalksten. Stor skogslilja växer ofta i kalktallskog, men förekommer även i lövskog. Antalet blommande exemplar varierar stort mellan åren. En hög årssumma följs ofta av en låg under nästa år.

På de kustnära lokalerna är otvivelaktigt exploatering

Foto: Marita Westerlind

det stora hotet, men även alltför starkt bete och igenväxning missgynnar denna konkurrenssvaga art. Den tidigare så rika förekomsten vid Lummelunds bruk har decimerats av både kraftigt färbete och exploatering, och växten har inte setts här under senare år. UPPGIFTER SEDAN 1983: *Stånga* (1 lokal), *Fröjel* (3), *Klinte* (1), *Hörsne* (1), *Martebo* (2), *Lummelunda* (8), *Stenkyrka* (2).

***Dactylorhiza majalis* ssp. *elatior* – gotlandsnycklar (F, EN)**

– Ursprunglig Sällsynt, 4 kartblad, 5 km²-rutor.

Gotlandsnycklar växer i betad, fuktig äng, kanter av agmyr och på sjöstrand. Försvunnen från flera äldre växtplatser, förmodligen p.g.a. igenväxning.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Viklau*, Vikare Seigstäden (16597- 63748-). – *Boge*, Gylvik (1678-- 6397--), tidigare (1994) även vid stranden längre österut; Sjöheden (16779- 63997-); Bogeviden, S utloppet (16783- 64004-). – *Lärbro*, Nybroviden (168185 64039; något osäker).

***Anthericum liliago* – stor sandlilja (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 2 lokaler på 1 kartblad, 4 km²-rutor.

Växer på kalkgrus i gläntor i hällmarkstallskog. Stor sandlilja blommar minst två veckor före den på Gotland betydligt vanligare släktingen liten sandlilja *A. ramosum*.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Ardre*, Västerbyrum, ca 150 ex. i blom 18 juni 2014 (167209 636459); 750–1400 m NV Svinmyr i kalkgrus och sprickor i gläntor i hällmarkstallskog, mer än 100 spridda ex. 1993, 741 stänglar 1996, 577 stänglar 2006 (huvudbestånd 167324 636701, i söder till 167328 636695), enstaka plantor drygt 400 m NV därom (kring 167293 636773); 550 m SV Ale luke (Torsburgen) på kalkgrus i glänta, minst 3 ex. 1993, 27 stänglar 1996 (167403 636811).

Foto: Jörgen Petersson

***Juncus capitatus* – huvudtåg (EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 3 kartblad, 4 km²-rutor.

Växer på fuktig, bar sand i åkerkanter, plogfårar och diken. Huvudtåg kräver störning så att sanden blottläggs; då aktiveras uppenbarligen en fröeserv. Tre av fynden under PGF är gjorda i sandområdena i *Sproge*. Under slutet av 1800-talet ansågs växten vara sällsynt. Äldre uppgifter finns från sammantaget 19 växtplatser. Arten kanske minskade under 1900-talet, möjligen p.g.a. utdikningar och minskat bete i utmarkerna (som leder till att blottor i fuktig sand inte bildas).

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sproge*, 1 km SV Kruse, i sandig dikeskant, 2 ex. 2003 (164199 634928); 600 m OSO Vattskogs, i fuktig plogfåra på sand, ca 200 ex. 2009 (164255 635026); 300 m N Stora Norrgårde, i sandigt dike, mellan 5 000 och 10 000 ex. 2000,

ca 1 000 ex. 2001, ca 200 ex. 2002 (164258 635187). – *Hejde*, 350 m O Storlunden, i plogfåra i åkerkant (korn), 12 ex. 1991 (165674 636786).

***Bromus commutatus* – brinklosta (EN)**

– Inkommen, tillfällig. Sällsynt, 3 kartblad, 3 km²-rutor.

Noterad på färbete nära väg samt i en vägbank och i en åkerkant. Nästan samtliga äldre fynd gjordes i järnvägsmiljö under första halvan av 1900-talet. En av de aktuella växtplatserna (*Hablingbo*) ligger några hundra meter från en f.d. banvall. Huruvida arten oavsiktligt medföljt i utsått gräsfrö eller blivit införd till växtplatserna är oklart.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Hablingbo*, 250 m SV Mickels 1:33, 2011 (164748 634397). – *Östergarn*, Katthammarvik, vägbank, 1992. – *Hangvar*, 400 m S Austers, ca 50–100 ex. i kanten av en svacka på betesmark 1996–97 (166802 641264), hårt trängd av buskage 2009.

***Bromus secalinus* – råglosta (EN)**

– Gammal kulturföljeslagare. Sällsynt, 15 kartblad, 16 km²-rutor.

Växer i rågåkrar, även några gånger på ruderatmark, på färbete samt vid körväg. Under 1800-talet var den allmän. Kraftig minskning under 1900-talet beroende på utsädesrensning. Den höll sig länge kvar på Fårö, där arten sågs på tolv växtplatser vid en inventering 1977–83. Efter 1983 är den sedd endast på fem platser där. Den uppträdde ”spontan” senast år 2000 i *Havdhem*. Därefter har den setts bara efter avsiktlig insådd i allmogearkrar.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sundre* (1 lokal), *Havdhem* (1), *Burs* (1), *När* (1), *Ardre* (1), *Visby* (1), *Östergarn* (1), *Hejnum* (1), *Boge* (1), *Hangvar* (1), *Fårö* (4).

***Koeleria glauca* – tofsäxing (EN)**

– Förvildad alt. inkommen, bofast. Sällsynt, 2 kartblad, 5 km²-rutor.

Växer på klapperfält och sanddyner på Gotska Sandön i Källahamn och Arnagrop norr ut mot Säludden; dessutom finns isolerade förekomster öster om Björkmören och vid Gumsullen. Det är inte helt klart om växten avsiktligt planterats eller oavsiktligt inkommit med andra planter vid sandbindningsåtgärder.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Fårö*, Gotska Sandön, O Bendalen några tuvor på sandmark, 1988 (170450 647760) samt innanför Källahamn i glesa bestånd, 1988, 2009 (170412 647787); SV Arnagrop på randdynen, 1988, 2004 (170377 647763); just S Säludden, rikligt på sandgräshed, 1988 (170372 647822); 100 m O Björkmören i renlavmatta i gles sandtallskog, 1988 (169956 647922); Gumsullen (16985- 64793-).

***Milium vernale* – sandbrodd (EN)**

– Ursprunglig (?). Sällsynt, 1 kartblad, 1 km²-ruta.

Öppen betad ängsmark på kalkrik sand över kalk. I *Vamlingbo* vid Storms backe (16475- 63190-) är sandbrodd rikligast efter fuktiga vårar. Den växer här på kanterna av en torr åsrygg. I denna miljö är det något mindre torrt.

Samdtimotej *Phleum arenarium* och dess utbredning. Kartan är hämtad från den kommande landskapsfloran. Foto: Jörgen Petersson

***Phleum arenarium* – sandtimotej (EN)**

– Ursprunglig. Mindre allmän, 33 kartblad, 80 km²-rutor.

Oftast i blottad sand i dyner, på sandhed, i sandgropar; även på annan öppen sand, t.ex. på sandig kanalvall, vid kaninhål. På stränderna särskilt i små, bara sandfläckar som troligen uppkommit genom vinderosion eller tramp. Något märkligt är att denna sandart saknas på de mest extrema sandområdena ute på Avanäset och på Gotska Sandön. Möjligen kräver sandtimotej ett visst kalkinnehåll i sanden, vilket inte uppfylls i dessa områden.

***Vulpia bromoides* – ekorrsvingel (EN)**

– Inkommen, bofast. Sällsynt, 2 kartblad, 4 km²-rutor.

Växer i bar sand i sanddyner. På Gotland först i *Tofta*, där arten har expanderat kraftigt sedan upptäcktsåret 1995 och nu täcker stora områden mellan badrestaurangen och Livräddningssällskapets byggnad; det fanns även spridda plantor norrut mot pensionatet och Smågårde naturskog 2008. En isolerad förekomst påträffades 2010 ca 1,5 km NNV från ursprungsbeståndet. Upptäckt även vid Irevik i *Hangvar* 2014.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Tofta*, Tofta strand, i sanddyner vid en körväg mellan tennisplanen och restaurangen, riklig 1995 (163949 637592); 500 m SO Gnisvärds hamn, i sandgrop, 6 m² 2010 (163866 637725). – *Hangvar*, Irevik, i dynsvacka, 15 m² 2014 (166548 641620).

***Ranunculus ophioglossifolius* – gotlandsranunkel (F, CR)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 2 kartblad, 2 km²-rutor.

Gotlandsranunkelns växtplatser i bäckfåror och fuktsvackor kännetecknas av över-

svämning vintertid, upptorkande förhållanden under våren och markfukt vid blomningen i försommartid. Antalet blommande exemplar varierar starkt mellan olika år. Arten har under PGF eftersökts utan positivt resultat på de äldre lokalerna vid Själösö i Väskinde och sydväst om Helgmyr i Ardre.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Ardre*, Folar, i kalkslam vid svag bäckfåra, 1985–2015, här först funnen 1931, tillfälligt även 200 m uppströms. – *Gammelgarn*, Sjaustrehamnarn, i en låg fuktsvacka, 1984–2015, här först funnen 1976.

***Astragalus danicus* – strandvedel (F, EN)**

– Inkommen, bofast. Sällsynt, 1 kartblad, 2 km²-rutor.

Sandiga och grusiga, öppna torrängar. Backarna på Varvsholm betades tidigare av hästar, men betet har upphört, varför buskar avancerar ut över växtplatserna. På Sagholmen är markerna dock fortfarande betade. Strandvedel verkar ännu finnas kvar i oförändrad mängd, men på sikt hotas bestånden av igenväxning.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Klinte*, Varvsholm, 1986–2012 (t.ex. 164323 636554). – *Sanda*, Sagholmen, ett litet bestånd i en mindre sänka på betade gruskullar, 1985 (164223 636566), kvar 1992.

***Hippocrepis emerus* – gulkronill (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 5 kartblad, 15 km²-rutor.

Kalkklintar; även kalktallskog, helst i sluttningar. Under inventeringarna funnen från *Alskog* till *Kräklingbo* och *Gammelgarn*. Under 1800-talet endast känd från Torsburgen och i *Ardre*. Vi har i dag betydligt fler växtplatser för gulkronill, men det kan vara gamla bestånd som upptäckts sent. Möjligen kan det minskande utmarksbetet ha gynnat en ökning.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Alskog* (2 lokaler), *Ardre* (5), *Gammelgarn* (3), *Kräklingbo* (4), *Ala* (1).

PLANTERADE ELLER FÖRVILDADE BESTÅND: *Ardre*, 300 m SV Ekese, 1 ex. i karstspricka 1990–2012 (16724 63634).

***Medicago minima* – sandlusern (F, EN)**

– Kulturföljeslagare. Sällsynt, 6 kartblad, 14 km²-rutor.

Torrängar och sandiga backar, även i torra, glesa lusernvallar på sand. Arten varierar ofta rätt starkt i antal från år till år. Sandlusern är en ettårig ört, som behöver en blotad eller uppluckrad grässvål för att fröna ska gro. Åtminstone fem äldre lokaler är kända.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sundre* (1 lokal), *Vamlingbo* (8), *Burs* (1), *Alskog* (2).

Foto: Jörgen Petersson

***Oxytropis pilosa* – luddvedel (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 14 kartblad, 31 km²-rutor

Företrädesvis på blottad sand och grus på torrängar, strandnära grusvallar, i f.d. grustag och grusiga till sandiga rasbranter. Luddvedel är funnen på 28 lokaler under PGF, varav flera med delbestånd. Åtminstone 20 äldre lokaler är kända. På sju nutida växtplatser är den känd sedan lång tid (före 1950). På andra växtplatser, t.ex. i grustag, försvinner den efter igenväxning. Troligen krävs öppna ytor med sand eller grus för att luddvedel ska överleva.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Näs* (1 lokal), *Hablingbo* (2), *Silte* (1), *Lojsta* (1), *Ardre* (1), *Västergarn* (4), *Visby* (1), *Follingbo* (1), *Hejdeby* (2), *Endre* (1), *Väskinde* (4), *Lummelunda* (1), *Othem* (3), *Fårö* (3 på Fårö; 3 på Gotska Sandön).

***Trifolium alpestre* – alpklöver (F, EN)**

– Inkommen, ev. ursprunglig, bofast. Sällsynt, 2 kartblad, 4 km²-rutor.

I gläntor och längs stigar i sandig tallskog; på en lokal (*Hellvi*) i en strandbrink med kalkavfall ("mordhög") invid en gammal kalkugn. Alpklöver sprider sig huvudsakligen vegetativt på sina lokaler; fruktsättningen brukar vara dålig. Den är funnen på tre närliggande lokaler (flera växtplatser) inom det först kända området i *Träkumla/Visby* och på en lokal i *Hellvi*.

Artens ursprung på Gotland är höljd i dunkel. Växtplatserna söder om *Visby* verkar delvis naturliga. I *Hellvi*, nära områden för kalkbrytning och äldre hamnverksamhet, är växten troligen inkommen med sjöfart.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Träkumla*, mellan väg 142 och *Träkumla* grustag, fyra växtplatser på grusig mark, 1987–2007 (164905 638725). – *Visby*, S Djuplunda, mellan nya och gamla väg 142, i sandig tallskog, 1985–2012 (164872 638942), ett delbestånd just N åkrarna vid Långs hage, 1988–2008 (164893 638903), kvar 2013. – *Follingbo*, 500 m O Långs hage (*Visby*), 1988–2008 (164945 638874). – *Hellvi*, n. delen av Lörjeudd, 1993–2010 (168757 640598), dock inte sedd alla år.

***Potentilla incana* – gråfingerört (EN)**

– Ursprunglig. Troligen sällsynt, osäker fyndstatus (rapporterad från 60 kartblad, 157 km²-rutor).

Sandiga och grusiga kalkhällmarker, kalkflis; ibland på grus och på sandbackar samt i f.d. grustag. Arten är svår att bestämma och har med all säkerhet förväxlats med den först i slutet av inventeringsperioden uppmärksammade grå småfingerört *P. subarena-ria* (belägg av gråfingerört från inventeringsperioden finns endast från *Hejdeby*, *Stenkyrka*, *Othem*, *Hangvar*, *Lärbro* och *Fleringe*, fördelade på sju kartblad).

***Ulmus glabra* – skogsalm (CR)**

– Ursprunglig. Mindre allmän, 76 kartblad, 175 km²-rutor.

Lövskog och ängsmark, gärna vid stensträngar och husgrunder, någon gång i blandskog eller barrskog, t. ex. i mullrik gran-hasselskog.

Skogsalm förekommer också planterad och förvildad. Starkare i dag än för 100 år sedan. Rödlistningen beror på almsjukan som drabbat bestånden på fastlandet hårt; på Gotland pågår ett projekt för att stoppa sjukdomen (bortrensning av sjuka träd; vaccinering).

***Ulmus minor* – lundalm (CR)**

– Ursprunglig, även förvildad. Allmän på mellersta Gotland, i övrigt tämligen allmän, 118 kartblad, 644 km²-rutor.

Ofta mycket framträdande i lövskog och ängen; även barrskog, här oftast enstaka, ibland i mindre, rena bestånd. Lundalm kan också växa på mycket grund jord eller på bar kalkhäll. Betestålig p.g.a. god förmåga till vegetativ spridning; står kvar på betad ängsmark och vägrenar.

Frekvensen förefaller ha ökat under 1900-talet. Rödlistningen beror på almsjukan som drabbat bestånden hårt; på Gotland pågår ett projekt för att stoppa sjukdomen (bortrensning av sjuka träd; vaccinering).

***Arabis planisiliqua* ssp. *nemorensis* – gotlandstrav (F, CR)**

– Inkommen, bofast. Sällsynt, 2 kartblad, 2 km²-rutor.

Utdikad myr, på torvjord. På en nyligen upptäckt lokal i *Viklau* växer gotlandstrav i betesmark på uppgrävda jordmassor från en kanaliserad å. När gotlandstrav återfanns i *Vall* 1989 växte den i ett nyrensat dike. Då hade den inte samlats i detta område sedan 1913. Uppenbarligen finns det en mycket långlivad fröreserv i marken.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Vall* och *Björke*, s. delen av Akebäcksmyr, 1989 (165535 638020), fåtalig 2013. – *Viklau*, 700 m NNO Sigsarve i kanter av å (kanaliserad) och på uppgrävda jordmassor, 276 ex. 2011, över 1 750 stänglar 2012 (165994 637479 till 165974 637502).

Foto: Marita Westerlind

***Neslia paniculata* – korndådra (EN)**

– Gammal kulturföljeslagare. Mindre allmän, 95 kartblad, 224 km²-rutor. Provrutor: 1,1 %.

Åkergräs: främst i korn, men även i råg, havre, betor, raps och ärtor, såväl på sandiga marker som på lerjordar; även på jordhögar, ladugårdsbackar och ruderatmark. Under slutet av 1800-talet mycket allmän från *Vamlingbo* till *Fårö*. Under PGF noterades arten från *Sundre* till *Fårö*, men dess frekvens är klart lägre nu än vid slutet av 1800-talet.

***Myricaria germanica* – klådris (F, EN)**

– Inkommen, tillfällig. Sällsynt, 1 kartblad, 1 km²-ruta.

Spontan inkommen till den utdikade Mästermyr; möjligen i samband med dikningen. Senare inkommen till ännu en dikad myr (Lausmyr) samt till ett grustag. På dessa lo-

kaler är den nu utgången.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Träkumla*, S Traumevägen, på botten av ett gammalt grustag, ganska rikligt, ca 100 buskar 1987 (164935 638750).

***Polygonum oxyspermum* – näbbtrampört (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 19 kartblad, 31 km²-rutor.

Havsstränder, på sand eller grusblandad sand, på sjösidan av dynerna, ofta i helt naken sand. På en lokal i tunt lager av sand och grus på kalkhäll. Näbbtrampört är en tångbunden art, som inte växer på ren tång utan bara på insandad tångdrift.

Under PGF har vi noterat näbbtrampört från 32 växtplatser, varav en i *Vamlingbo*, 16 på västra kusten från *Näs* till *Hall*, en på östra kusten i *Boge*, tre på *Fårö* samt elva på *Gotska Sandön*. Särskilt riklig verkar arten vara i *Sanda* (*Vivesholm–Kovik*), *Hangvar* (*Irevik–Häftingsklint*), *Hall* (*SV Norsstad–Hasselriv*) samt på *Gotska Sandön*, *Fårö*.

***Rumex conglomeratus* – dikesskräppa (EN)**

– Ursprunglig (?). Sällsynt, 1 kartblad, 4 km²-rutor.

Bäckar och utsipprande grundvatten nedom klinten från *Snäcks camping* till *Brucebo naturreservat* i *Visby*. Bestånden vid campingen har under senare år påverkats genom att bäckens nedre lopp försetts med en vägtrumma och genom att växtligheten i bäckfåran slagits av; dock inte så 2015, då den var riklig.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Visby*, *Kolens kvarn*, bäcken norr om *Snäcks camping* 1983–90 (165089 639733) till 2015. Fynd har även gjorts i närheten, vid udden i söder och i rännilar mot norr (165075 639720 resp. 165104 639745); nedom *Muramaris* vid utsipprande vatten ur lagrad kalksten, i kalkgrus på stranden, 1 ex. 2007 (165120 639782); *Brucebo naturreservat*, *Skan-sudds fågelskyddsområde*, i bäcken och vid gölen, 7 ex. 2002 (165151 639848), kvar 2015. – *Väskinde*, 120 m SSO *Själsoävfarten*, på ruderatmark, 2 ex. före 1991 (165213 639838).

Foto: Jörgen Petersson

***Agrostemma githago* – klätt (CR)**

– Gammal kulturföljeslagare. Sällsynt, 22 kartblad, 30 km²-rutor.

Kulturföljeslagare som ogräs i åkrar, företrädesvis i höstsäd, spridd genom utsädet. Ibland kvar genom fröspill från en förekomst året innan, då även i vårsäd eller i en inte alltför välskött trädesåker eller gles vall. Dess förekomst som åkerogräs är beroende av att mindre välrensat utsäde fortfarande cirkulerar. Under första hälften av 1900-talet var den i snabbt avtagande, främst troligen på grund av effektivare frörensning – detaljerna i förloppet är vad *Gotland* beträffar tyvärr inte kända, men ännu på 1950-talet var klätt

vanlig i höstsäd i *Lau* och försvann sedan på ganska kort tid.

Under 1990-talet återkom klätt regelbundet bara i *Vamlingbo*, vid Häftings i *Hangvar* samt kring Butleks och Dämba på *Fårö* (senare odlad där). Fynden i *Hangvar* låg vid en gård där den tidvis odlats i ”allmogeåkrar”. Under 2000-talet återkom klätt i *Vamlingbo* (2009) och visade sig tillfälligt i *Tofta* (2000) och *Visby* (2002, 2009). Troligen är arten nu försvunnen som ”spontan” åkerogräs, eftersom den är beroende av frötillförsel genom utsädet; däremot kan den även fortsättningsvis dyka upp som en tillfällig rymling från trädgårdar eller ”allmogeåkrar”.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Vamlingbo* (1 lokal), *När* (2), *Tofta* (1), *Stenkumla* (1), *Västerhejde* (1), *Visby* (3), *Östergarn* (2), *Bro* (1), *Hangvar* (3), *Fårö* (4).

Foto: Jörgen Petersson

***Cerastium brachypetalum* – raggarrv (F, EN)**

– Ursprunglig (?). Sällsynt, 23 kartblad, 40 km²-rutor.

Öppen, torr, kalkrik, störd miljö, ofta med tunna jord-, grus- eller sandlager: hållmark, torräng, beten och körvägar; även ”myrkullar” av sand. Tydligt gynnad av markstörning, t.ex. genom körning med fordon eller tramp. Markskadorna underlättar etableringen och tramp och körning kan också bidra till spridningen av artens frön.

***Petrorhagia saxifraga* – klippnejlika (EN)**

– Inkommen, bofast. Sällsynt, 4 kartblad, 4 km²-rutor.

Torr gräsmark på sand eller grus, sandhed. På de aktuella lokalerna kan växten vara utkommen från odling eller, kanske troligare, spridd med importerat gräsfrö.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Hablingbo*, Petesgården, i gräsmatta nära brunnen, några bestånd 1996 (164326 634210), riklig 2014. – *Klinte*, Klinteberget, öppen gräsmark på toppen, 1989, 50 stjälkar 1996 (164623 636433). – *Gothem* (*Boge?*), ca 300 m N Gothemsåns utlopp, på sandhed, 1985 (16767- 63920-). – *Fole*, Prästgårdens marker, rikligt spridd på en torrbacke nära trädgård, 20 m × 20 m 2007 (166366 639525), i vägslänten mot NV, 1996, 29 ex. 1999 (16636- 63953-).

***Atriplex pedunculata* – saltmålla (EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 8 kartblad, 15 km²-rutor.

Strandängar, i grusiga skonor, beteskrävande. Undviker de djupaste partierna av skonorna och de lägst liggande partierna av stranden. Saltmålla finns enbart på södra Gotland, under inventeringar 1928–36 på 33 strandavsnitt. Utpostlokalerna, Vivesholm på västra kusten och Grötlingboud på östra är dock samma nu som då. Under senare hälften av 1900-talet var saltmålla vikande på stränderna i *Sproge* och *Eksta* och påträffades vid Stockviken, men i stort har arten varit påfallande konstant i sitt utbredningsmönster

i mer än 100 år. Sedan 1930-talet har endast en ny lokal upptäckts, Gannarveskär i Klinte.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Fide* (4 lokaler), *Näs* (4), *Grötlingbo* (2), *Hablingbo* (1), *Klinte* (1), *Sanda* (3).

***Chenopodium striatiforme* – östersjömålla (EN)**

– Inkommen, tillfällig. Sällsynt, 1 kartblad, 1 km²-ruta.

Inkommen med hamntrafik före och kring sekelskiftet 1900, då känd från hamnen i Klinte, stranden i Västergarn, hamnen i Visby och från Gotska Sandön, Fårö. Senare fynd, fram till 1934, från Vivesholm i Sanda, Vändburg i Hamra, Katthammarsvik i Östergarn och från stranden i Västergarn har troligen också sjöfarten som källa. En andra invandringsvåg, från 1929 fram till 1950, begränsade sig till sandig åkerjord, sandbackar och grustag i inlandet, i Alva, Sproge, Alskog och Eskelhem.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Hamra*, vid ”Päuksanden” knappt 300 m NV Lillmyr, 2008 (165036 631661), kvar 2012.

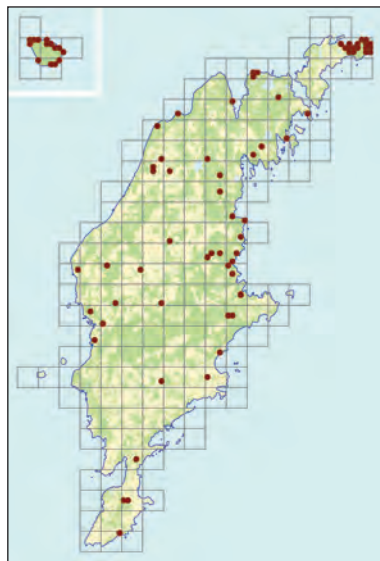
***Chimaphila umbellata* – ryl (EN)**

– Ursprunglig. Mindre allmän, 43 kartblad, 78 km²-rutor.

Sandig tallskog, gärna i dynsluttningar, dynsänkor och nära morer; även i mossor över strandvallar och på kalkgrus i barrskog. Särskilt riklig är den på Avanäset och Gotska

Ryl *Chimaphila umbellata*. Foto: Jörgen Petersson

Rylens utbredning på Gotland. Kartan är hämtad från den kommande landskapsfloran.

Sandön, *Fårö*. Fram till starten för PGF 1983 var ryl känd från ett 25-tal socknar från *Alva* till *Fårö* samt *Gotska Sandön*. Utbredningsområdet omfattar i dag även socknarna *Vamlingbo*, *Öja* och *Fide* på Storsudret. Att antalet kända lokaler är fler nu jämfört med i slutet av 1800-talet beror säkerligen på att skogarna på Gotland har genomsökts med större noggrannhet under vår inventering. Det finns emellertid en stor risk att ryl kommer att minska framöver, eftersom de gotländska naturskogarna nu avverkas i rask takt.

***Sherardia arvensis* – åkermadd (EN)**

– Gammalt ogräs. Sällsynt, 11 kartblad, 13 km²-rutor.

Åkrar, gärna på sandigt underlag; även gräsmattor och ruderatmark. Under 1800-talet funnen mest på sydvästra Gotland. Ett 50-tal äldre växtplatser har noterats, fram till 1900 från 15 socknar, 1900–50 från ett drygt 20-tal. Bara fem av socknarna med åkermadd från 1800-talet hade åkermadd även under 1900-talet. Arten var alltså mycket rörlig, men inte alls på tillbakagång i början av 1900-talet. Under senare hälften minskade den sedan starkt och är i dag betydligt sällsyntare än under slutet av 1800-talet.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sundre* (3 lokaler), *Vamlingbo* (1), *Silte* (1), *Fröjel* (1), *Klinte* (1), *Sanda* (1), *Tofta* (1), *Visby* (1), *Östergarn* (1), *Gothem* (1), *Bro* (1).

***Buglossoides arvensis* var. *coerulescens* – blå sminkrot (EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 3 kartblad, 10 km²-rutor.

Öppen, torr miljö på kalk med gles växtlighet: torr ängsmark, rasbranter och klippor på Stora Karlsö (sex lokaler, 11 växtplatser) och Lilla Karlsö (fyra lokaler, fem växtplatser), *Eksta*. På Stora Karlsö är blå sminkrot känd sedan 1913 och har under 1900-talet spritt sig till hela ön.

***Lappula squarrosa* – piggfrö (EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 21 kartblad, 28 km²-rutor.

Öppen, ofta vinterfuktig miljö med bar grusmark eller kalkjord, förmodligen ursprunglig på alvar och hållmark; även i glesa åkrar, på bleke i utdikade myrar, torrängar och skräpmark. Under 1800-talet angiven som allmän resp. här och där. I dag är den betydligt mer sällsynt än så.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sundre* (2 lokaler), *Vamlingbo* (1), *Näs* (3), *Hablingbo* (1), *Silte* (1), *Burs* (1), *Etelhem* (1), *Alskog* (3), *Sproge* (1), *Stenkumla* (2), *Visby* (1), *Östergarn* (3), *Gammelgarn* (1), *Kräklingbo* (1), *Barlingbo* (1), *Ganthem* (1), *Hörsne* (1), *Gothem* (1), *Väskinde* (1), *Tingstäde* (1), *Othem* (1).

***Fraxinus excelsior* – ask (EN)**

– Ursprunglig. Allmän, 174 kartblad. Provrutor: 15,5 %.

Lövskog, ängen, ängsbarrskog, tall- och blandskog; även mer öppet: torrängar, åkerdikes- och vägrenar, kalkhållmark, då gärna i någon spricka. Ask kan bilda slyartade bestånd i vinterfuktiga skogar.

Ask var mot slutet av 1900-talet allmän på Gotland liksom under slutet av 1800-ta-

let. Arten noterades även i en hög andel provrutor. Bland de ädla lövträden var ask då näst vanligast på Gotland (efter skogsek *Quercus robur*). Dess framtid på Gotland är emellertid oviss, eftersom svampsjukdomen askskottssjuka slagit till med full kraft under senare år, vilket förmodligen kommer att reducera bestånden rejält; därav följer dess rödlistning.

***Kickxia elatine* – spjutsporre (F, EN)**

– Gammalt ogräs. Sällsynt, 13 kartblad, 29 km²-rutor.

Spjutsporre är företrädesvis ett åkerogräs (korn, havre, vete, råg, rågvete, raps, ärtor, träda), som utvecklas om sensommaren och hösten och ofta framträder mer i stubbkrar, efter skörden. Några fynd har gjorts även på grusigt, mörkligt alvar nordost om *Havdhem* samhälle. Arten har alltid varit sällsynt, men angivna lokaler under slutet av 1800-talet stämmer förvånansvärt bra med dagens.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Havdhem* (7 lokaler), *Hablingbo* (3), *Stånga* (1), *Levide* (1), *Eksta* (2), *Fröjel* (3), *Klinte* (2), *Sanda* (7), *Väte* (1), *Visby* (1), *Stenkyrka* (1).

***Veronica praecox* – alvarveronika (EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 16 kartblad, 19 km²-rutor.

Öppen, torr, grusig miljö på solexponerade kalkklippor och kalkkullar samt i mosskuddar på kalkhällmark. Arten gynnas av upptrampning och annan störning på växtplatserna, vilket var fallet då bete förekom. Numera hotas växtmiljöerna i en del fall av igenväxning eller genom att de används för diverse upplag. Alvarveronika varierar i antal beroende på årsmånen; den uteblev exempelvis helt år 2011 beroende på kyligt och torrt väder. Vid mitten av 1900-talet var sju växtplatser kända. På fem av dessa har alvarveronika setts under PGF. Många växtplatser har alltså varit kända sedan lång tid.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sundre* (2 lokaler), *Linde* (1), *Lojsta* (1), *Eksta* (4), *Hejde* (1), *Tofta* (1), *Västerhejde* (2), *Visby* (2), *Väskinde* (1), *Hellvi* (1), *Lärbro* (1).

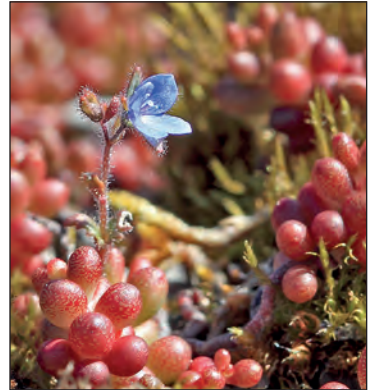

Foto: Jörgen Petersson

Foto: Jörgen Petersson

***Dracocephalum ruyschiana* – drakblomma (F, EN)**

– Ursprunglig (?). Sällsynt, 1 kartblad, 1 km²-ruta.

Alvarmark med låga enbuskar och glesa tallar på nordvästra delen av Hejdeby hållar 1981. 1993 räknades 449 stänglar, därav 167 blommande, fördelade på sju skilda smågrupper, bäst för de grupper som växte inne i enbuskar, i halvskugga. Växtplatsen förefaller växa igen långsamt; år 2006 räknades blott 32 blommande stänglar. Arten fanns kvar 2014 (165296 639312).

***Galeopsis angustifolia* – kalkdån (F, EN)**

– Inkommen, bofast. Sällsynt, 4 kartblad, 7 km²-rutor.

Kalkdån är funnen på ett fåtal strandnära lokaler, nu som tidigare i steniga åkrar eller i strandklapper (förutom en förekomst i Fårösunds samhälle). Ofta mycket riklig.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Hall*, glest strödd i en åker SV Kapellet, 1987 (167359 642568), till strax V om Kapellet, ca 1993 (167393 642602), ca 300 ex. 2015. – *Fleringe*, Groståde, vid gamla körvägen, ca 20 m², 400–500 ex. 1981, och norrut (168317 642617 resp. 168335 642640), 850 ex. 2015; NO Groståde, ödeåker 100 m innanför strandlinjen, i torr, stenig mark över ca 200 m 1984 (168425 642625), 470 ex. 2015; Ar, vid Arån, nära skylten om fiskeförbud vid Arån, växande bland klapperstenarna, 1994 (16856- 64256-), oräkneliga antal 2015; Ar, strax S Smiss 1:1, i klapper, 1985 (168619 642540); Ar, SO hamnen, på strandvallar i klapper, i tusental 1985 (168675 642530), i stor mängd 2015. – *Bunge*, Fårösunds samhälle, 1987 (16930- 64194-).

Foto: Jörgen Petersson

***Marrubium vulgare* – kransborre (F, EN)**

– Gammal kulturföljeslagare. Sällsynt, 10 kartblad, 13 km²-rutor.

Arten är rikligast förekommande i trampad, färbetad lerig mark, men finns även i gårdsmiljöer. En lokal ligger invid en äldre, nu obrukad väderkvarn. Kransborre kan vara mycket beständig; samlad 1907 i Visby vid en kvarn söderut och ännu 100 år senare kvar vid kvarnen Plågan i Visby; från Lilla Karlsö känd sedan 1911 och ännu kvar. Arten sprids genom att blombodrets krokuddar lätt hakar sig fast i djurs päls, så den gynnas av lammbyte.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sundre* (1 lokal), *Vamlingbo* (2), *Näs* (2), *Sproge* (1), *Eksta* (2), *Visby* (1), *Lärbro* (1), *Hangvar* (1).

ÄLDRE UPPGIFTER: *Sundre*, *Vamlingbo*, *Öja*, *Hemse*, *Stånga*, *Burs*, *Lau*, *Alskog*, *Ardre*, *Sproge*, *Eksta*, *Klinte*, *Hejde*, *Sanda*, *Västergarn*, *Tofta*, *Stenkumla*, *Västerhejde*, *Visby*, *Östergarn*, *Sjonhem*, *Halla*, *Fole*, *Ganthen*, *Väskinde*, *Lummelunda*, *Stenkyrka*, *Lärbro*, *Tingstäde*, *Boge*, *Othem*, *Hangvar*, *Rute* och *Fårö*.

***Mentha ×gracilis* – ädelmynta (EN)**

– Förvildad, (senare) troligen även inkommen som åkerogräs, bofast. Sällsynt, 2 kartblad, 2 km²-rutor.

1800-talets noteringar är i flera fall från trädgårdar eller gårdsmiljöer. Den förekom senare under 1800-talet också i åkrar. Åkerförekomsterna blev mer frekventa under 1900-talet (belagda från 12 socknar av totalt 32, där den påträffats). Under senare hälften av 1900-talet starkt minskande, oklart varför. Bara två sentida förekomster är kända. UPPGIFTER SEDAN 1983 (gotländsk ädelmynta 'Submascula'): *Akebäck*, Folkedarve, invid husvägg i en äldre trädgård, 1986 (165488 638291). – *Follingbo*, 250 m NV Follingbohus, spridd i åkerkant, 1995 (165344 638724), ca 200 skott 2012, ej återfunnen 2015.

***Nepeta cataria* – kattmynta (F, EN)**

– Troligen inkommen, kanske även förvildad, tillfällig. Sällsynt, 1 kartblad, 1 km²-ruta. Kulturbunden gårdsväxt, kanske tillfälligt inkommen som fröförorening, kanske odlad i trädgård tillfälligtvis, men någon kontinuerlig odling på Gotland kan vi inte belägga. Av allt att döma var arten vanligare under 1800-talet (16 lokaler) än under 1900-talet (9). Bara en sentida lokal är känd. Där påträffades kattmynta 1987; tio år senare fanns den inte kvar.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Fårö*, Giftskog, vid husruin, 1987 (16941- 64244-).

***Prunella laciniata* – flikbrunört (EN)**

– Inkommen (?), bofast. Sällsynt, 3 kartblad, 3 km²-rutor.

Öppen ängs- eller alvarmark. Arten är mycket tålig gentemot tramp, bete och annat slitage; den kan blomma bara någon cm ovan marken. På lokalen i *Burs* var den tidigare tämligen riklig, men har minskat under senare år förmodligen beroende på igenväxning. UPPGIFTER SEDAN 1983: *Näs*, 350 m NO Rangsarve, gräsmark på betat, lerigt enbuskallvar, 2000 (16502- 63351-), 1 070 ex. i området 2015. – *Burs*, Krakstädar, på torrbackar på grusblandad sand, 1985, drygt 2 600 blommande exemplar 1993 (16671- 63472-), 113 ex. 2015. – *Viklau*, 600 m V Stora Vikare, på en backe, ca 10 ex. 2002 (165830 637613), ej återfunnen senare.

***Salvia pratensis* – ängssalvia (F, EN)**

– Inkommen, bofast. Sällsynt, 1 kartblad, 2 km²-rutor.

Troligen inkommen med klöver- eller lusernfrö under tidigt 1900-tal och sedan väl etablerad och långlivad.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Klinte*, ett antal närbelägna lokaler S Djauviks bodar: 850 m S Djauviks bodar, 1 ex. juni 1995 (164257 636105), 700 m S Djauviks bodar, 4 mindre bestånd 2001 (164261 636116), 650 m S Djauviks bodar, i ängsmark, 1 ex. 1994–95 (164265 636123), ca 600 m S Djauviks bodar, igenväxande ängsmark, hundratals ex. 1998 (omkring 164268 636130), 500 m S Djauviks bodar, 1995 (164270 636139) och 50 m öster därom, vid en mindre väg till sommarstuga, 1998 (164275 636138), 646 ex. i hela området 2015; *Klintehamn*, 300 m SV Donnergymnasiet, väggkant vid en liten brukningsväg, ca 1990 (164433 636427), i samma område: 1 ex. vid Klintevägen, 2007 (164432 636423).

Foto: Marita Westerlind

***Salvia verticillata* – kranssalvia (F, EN)**

– Inkommen, bofast. Sällsynt. 11 kartblad, 14 km²-rutor.

De tidigaste uppgifterna för denna art kommer från den period, ca 1800–1920, då klöverodlingen hade sitt genombrott på Gotland. Då noterades kranssalvia från 16 socknar. Numera växer kranssalvia kvar med strödda bestånd i torra vägkanter och åkerkanter eller i igenväxande åkrar, men den har minskat i frekvens och gått ut från sina äldre lokaler. Den äldsta kvarvarande lokalen är troligen den vid en vägkant i *Hall*, som noterades 1939.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Sundre* (1 lokal), *Fröjel* (2), *Östergarn* (1), *Gammelgarn* (1), *Hörsne* (1), *Lumme-lunda* (1), *Stenkyrka* (2), *Hall* (1), *Rute* (2), *Bunge* (1).

***Euphrasia stricta* var. *suecica* – svensk ögontröst (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 8 kartblad, 10 km²-rutor.

Välhävda ängen, särskilt riklig bland svinrot *Scorzonera humilis*; anpassad till hävden med tidig blomning och fruktsättning innan slåttarna sker. En växtplats har hittats i betesmark. Åtminstone 29 äldre växtplatser har kunnat utläsas av litteratur och kollektioner i herbarier. I slutet av 1800-talet angavs ”Sannolikt allm.”, men detta kan ha varit i överkant även på den tiden. Svensk ögontröst har minskat starkt under 1900-talet, när ängsbruket i stort sett övergavs helt. Enligt undersökning är den genetiska variationen mellan enskilda bestånd rätt stor, varför varje population är värd att bevara.

Svensk ögontröst är föremål för ett åtgärdsprogram. Under senare år har därför försök gjorts med insädd i följande ängen: Prästänglet i *Fide*, Prästänglet i *Lojsta*, Käldänglet i *Etelhem* (exklav i *Garde*, 2005), Anglarve änge i *Träkumla*, Alvena lindaräng i *Vallstena*, *Hejnum* högård (2005), Korsänglet i *Othem* och Hammarsänglet i *Hellvi* (exklav i *Lärbro*). Inplanteringar har inte räknats med i antalet fynd ovan. UPPGIFTER SEDAN 1983 (naturliga): *Gerum*, Prästänglet, 25–5 200 ex. 1988–2005 (165105 635405), sedan stadigt minskande, 277 ex. 2010. – *Lojsta*, Prästänglet, ca 10 ex. 1986 (165515 635685), insädd 2002–03, men plantor som setts senare tillhör den typ som ursprungligen fanns i änglet, så enstaka för änglet typiska plantor har överlevt utan upptäckt, 0–12 390 ex. 2005–10. – *Träkumla*, Anglarve änge, i ängesslätt med svinrot, hundratals 1983 (164995 638315), 15 ex. 1988, senare ej återfunnen (insädd, se ovan). – *Östergarn*, Prästäng-

Foto: Marita Westerlind

et, 100–200 ex. 1988–2005 (168356 637036), 1–30 ex. 2006–10. – *Anga*, Prästänget, flera tusen ex. 1988 (167425 637615), 9 192–22 000 ex. 2005–10; Bendes kustänge, 1990, 40 000–54 000 ex. 2005–10. – *Norrlanda*, Liste ängar, 1991 (167668 638075), 21–906 ex. 2001–10, samt på strandbetet i SO 65 ex. 1993 (167751 637869), 37–454 ex. 2001–10. – *Vallstena*, Alvena lindaräng, 32 ex. 1988 (166976 639073), 7–16 ex. 2005–10. – *Bäl*, Sudergårde änge, 500 ex. 1988 (166908 639417), över 1 000 ex. 1990, sedan minskande förmodligen beroende på för tidig slåtter, 185 ex. 1996, 64 ex. 1999, 5–15 ex. angavs 1998–2003, 0 ex. 2005–07, 11 ex. 2009, ej sedd 2010.

***Pilosella dichotoma* – gaffelfibbla (EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 17 kartblad, 51 km²-rutor.

Alvar, kalkhäll och kalkgrus i något vinterfuktig miljö t.ex. nära vätar, men gaffelfibbla står något högre upp (torrare) än äkta vätfibbla *P. cymosa* var. *gottlandica*. Fynden är koncentrerade till de nordöstra delarna av huvudön (n. delen av *Rute* och *Bunge*, spridd i *Fleringe*) samt på västra Fårö till Kalbjerga. Gaffelfibbla är en endemisk art för Öland och Gotland.

***Eryngium maritimum* – martorn (F, EN)**

– Ursprunglig. Sällsynt, 16 kartblad, 38 km²-rutor.

Havsstränder, i sand och grus, i regel utanför eler på den yttre stranddynen. På västra sidan av Gotland har martorn alltid förekommit sparsamt. En inventering av martorn på Gotland genomfördes 2009. Totalt räknades då 11 574 exemplar, av vilka 8 135 var fertila (med blommor eller frukt). Merparten, 9 355 exemplar, registrerades från Gotska Sandön.

UPPGIFTER SEDAN 1983: *Vamlingbo* (2 lokaler), *Silte* (1), *När* (1), *Eksta* (2), *Ardre* (1), *Gammelgarn* (3), *Östergarn* (1), *Fårö* (5 lokaler på Fårö; 4 lokaler, varav en med ett ca 4 km långt bestånd, på Gotska Sandön).

Foto: Marita Westerlind

***Falcaria vulgaris* – skärblad (EN)**

– Troligen inkommen tidigt under 1800-talet, bofast. Sällsynt, 10 kartblad, 15 km²-rutor.

De tidigaste fynden av skärblad är gjorda på åkrar och åkerrenar söder om Visby. Några växer den i torr gräsmark, trädgårdskanter och vägrenar. Arten är synnerligen beständig; den finns ännu kvar i det område där primärlokalen låg, och även i närheten av de äldre lokalerna i södra och norra Visby (Kopparsvik resp. Galgberget).

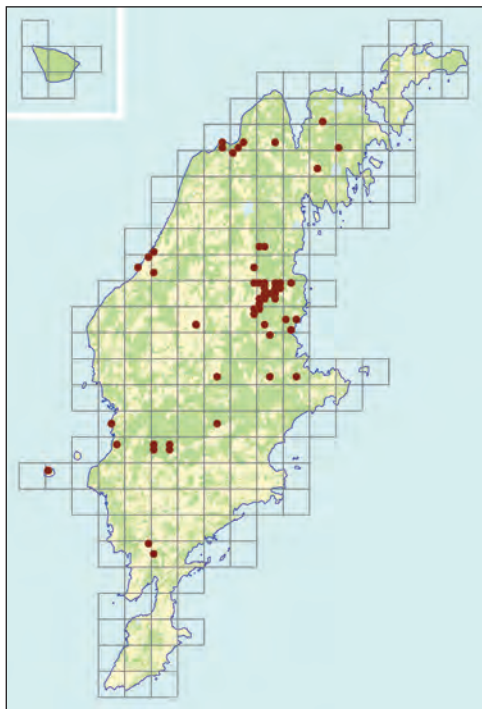
UPPGIFTER SEDAN 1983: *Öja* (1 lokal), *Havdhem* (1), *Hablingbo* (2), *Fröjel* (1), *Västergarn* (1), *Tofta* (1), *Träkumla* (1), *Visby* (6), *Hall* (1).

Foto: Marita Westerlind

Oenanthe fistulosa – pipstäkra (F, EN)

– Ursprunglig. Sällsynt, 16 kartblad, 28 km²-rutor. Pipstäkra växer i bäckar, åar, diken och kanaler. De kända 1800-talsförekomsterna fanns i huvudsak i Gothemsåns vattensystem, från Viklau till Lina myr. Därutöver fanns spridda uppgifter från *Buttle*, *Ekeby*, *Vallstena*, *Bro*, *Stenkyrka* och *Hangvar*, under 1930-talet även från *Väskinde*. I Gothemsåns vattensystem finns pipstäkran ännu kvar i *Viklau* och *Halla* samt i Lina myr, där den är spridd över ett stort område, även nordväst om Lina myr i anslutande vatten i *Vallstena* samt vid Busarve i *Gothem*. Kanske har den gynnats genom myrdikningarna, eftersom den tycks trivas bra i kanalerna. UPPGIFTER SEDAN 1983: *Kräklingbo* (3), *Viklau* (2), *Roma* (1), *Endre* (1), *Hörsne* (4), *Gothem* (2), *Vallstena* (1), *Ekeby* (1), *Lokrume* (1), *Väskinde* (1), *Stenkyrka* (1), *Fleringe* (1).

Sammetsbockrotens förekomst på Gotland

Foto: Marita Westerlind

Utbredningskartan är hämtad från den kommande landskapsfloran.

***Pimpinella saxifraga* ssp. *nigra* – sammetsbockrot (EN)**

– Inkommen, bofast. Mindre allmän, 30 kartblad, 53 km²-rutor.

Välganter med flera synnerligen rika förekomster. Arten kan också påträffas på hållmark och på grusiga torrängar och i torra tallskogar. Även här följer den gärna stigar och körvägar. Det är tänkbart att sammetbockrot är inkommen, under tidigt 1800-tal, kanske med utsäde eller vallfrö.

***Scandix pecten-veneris* – nålkörvel (F, EN)**

– Kulturföljeslagare. Sällsynt, 33 kartblad, 50 km²-rutor.

Åkrar och åkerrenar, ofta i råg men även vete, rågvete, korn och havre, någon gång ärtor och ibland kvar i trädade åkrar. Ibland finns den i mycket rika förekomster med över 1 000 exemplar. Numera tidvis odlad i bevarandesyfte.

Det är möjligt att nålkörveln kom till Gotland först under 1700-talet och spred sig kraftigt först en bit in på 1800-talet; redan 1869 ansågs den vara ”öfverallt ymnig”. Från första hälften av 1900-talet finns det fortfarande ett stort antal uppgifter, men därefter har den avtagit markant. Bäst har den hållit sig kvar på södra delen av Gotland, där det fortfarande finns områden med regelbundet återkommande nålkörvel (Näs, Burs).

UPPGIFTER SEDAN 1983: Sundre (3 km²-rutor), Vamlingbo (1), Näs (8), Eke (2), Havdhem (2), Hablingbo (4), Silte (1), Alva (2), Rone (2), Burs (4), Lau (2), Garde (1), Sproge (5), Fröjel (3), Sanda (1), Östergarn (1), Roma (1), Gothem (1), Väskinde (1), Lummelunda (1), Stenkyrka (1), Hangvar (2), Fårö (1).

Foto: Marita Westerlind

Exkursionsrapporter 2015

Våradonisexkursion i Sundre 26 april

Söndag 26 april var det dags för årets första exkursion. 15-talet deltagare hade samlats vid Majstregården för att titta på våradonisen som bara finns på några få platser i Sverige, förutom här på Husrygg vid Hoburgen också på Stora Karlsö och på några lokaler på södra Öland.

Under morgonen låg dimman stundtals tät över södra delen av ön men den lättade så småningom och solen värmdes skönt. Efter några välkomstord av exkursionsledare Jörgen Petersson förflyttade vi oss upp på Husrygg och möttes omedelbart av fint blommande våradonis *Adonis vernalis* som lyste som gula solar i fjolårsgräset. Tidig vår är ju också de små, små, vita blommornas tid och bland våradonisen blommade vårarv *Cerastium semidecandrum*, alvararv *C. pumilum*, nagelört *Draba verna*, grusbräcka *Saxifraga tridactylites* och stenkrassing *Hornungia petraea*. Små ljusblå violer visade sig vid en närmare titt vara buskviol *Viola hirta*.

Vi fortsatte färden mot Skoge och stannade vid en åker för att se på en annan tidigblommande art, nämligen klibbveronika *Veronica triphyllos*. Den blommade fint med intensivt blå blommor och här fanns också ängsvårlök *Gagea pratensis*, skatnäva *Erodium cicutarium*, mjuknäva *Geranium molle*, trädgårdsveronika *Veronica persica*, vårarv *Stellaria media*, blekarv *S. pallida*, lomme *Capsella bursa-pastoris*, åkerviol

Dimman lättar och solen lyser över deltagarna vid våradonisexkursionen på Husrygg.

Foto: Marita Westerlind

Viola arvensis m.m.

Med tillstånd av markägaren körde vi ner mot Barshageudd för att leta efter fågelarv *Holosteum umbellatum*, en annan liten vit, tidigblommande och ganska ovanlig arv. Men först fikapaus! På en sandig kulle intogs medhavda matsäckar i solskenet. På väg tillbaka till bilarna tittade vi närmare på sandviol *Viola rupestris* - både den håriga och den kala formen fanns här - och grusviva *Androsace septentrionalis*. Nere vid stranden hittades åtskilliga exemplar av fågelarv. Här sågs också sandtimotej *Phleum arenarium*. Mandelblom *Saxifraga granulata* i knopp vittnade om att våren går med stormsteg mot försommar och att man ska passa på att njuta nu, allt går alldeles för fort vid den här tiden på året.

Marita Westerlind

Alpnycklar i Hall 24 maj

En dag då alpnycklarna *Orchis spitzelii* får stå i centrum var rubriken i programmet denna dag, söndag 24 maj, och så blev det också. Vi skulle komma att se åtskilliga exemplar av denna sällsynta orkidé som i Sverige bara finns på Gotland. Att orkidéer lockar märktes på det stora antal intresserade, närmare 70, som samlats vid Hall kyrka för att delta i exkursionen. Det vackra och behagligt varma vårvädret gjorde väl också sitt till. Dagens ciceron, Bo Göran Johansson, hälsade alla välkomna och vi rullade iväg i en lång bilkaravan mot alpnyckelmarkerna.

Vi behövde inte gå långt på stigen förrän det första exemplaret hittades, växande i mjölonmattorna i strandskogen. En annan orkidé som blommar vid den här tiden, Sankt Pers nycklar *O. mascula*, med vilken alpnycklar ibland bildar hybrider, fanns det gott om. En del helvita exemplar sågs också. Då och då blixtrade det till i metallic-grönt. Det var den vackra lilla fjärilen grönsnabbvinge *Callophrys rubri* som förekom talrikt här.

En god stund ägnades åt ivrigt letande och fotograferande. En del så ivriga att de inte märkte när halva gruppen vände och tog fikapaus vid utgångspunkten. Så småningom var dock alla samlade igen. Efter fikapausen tackade en del för sig medan andra, som inte fått nog av den rara orkidén fortsatte till en annan alpnyckellokal.

På vägen dit stannade vi till för att titta på tovsippor *Anemone sylvestris* som blommade fint i vägkanten. Även dessa blev fotograferade ur alla tänk-

Alpnycklar *Orchis spitzelii*.

Foto: Marita Westerlind

bara vinklar. Tovsipporna här i Hall har ofta tre kronblad istället för normalt fyra. Nere vid stranden kunde vi njuta av både den vackra vyn över Kappelshamnsviken och ännu mer alpnäcklar. En annan orkidé, nästrot *Neottia nidus-avis*, hittades en bit in i strand-skogen. Tre exemplar stod tätt tillsammans, ännu bara i knoppstadiet.

Innan exkursionen avslutades letade någon upp knärot *Goodyera repens*, en vanlig orkidéart på fastlandet men ganska sparsamt förekommande på Gotland. Den blommar sent men bladen var i alla fall synliga nu. Efter detta skingrades de kvarvarande deltagarna, några vände hemåt medan andra fortsatte att njuta av norra Gotland på egen hand.

Marita Westerlind

De Vilda Blommornas Dag 14 juni - Torsburgen

25 deltagare trotsade morgonens ostadiga väder och kom till Tjängvide luke på Torsburgen för att fira De Vilda Blommornas Dag. Vi fick värma upp med en liten hinderbana över omkullfallna träd men alla lyckades, som tur var, ta sig hela vägen. Sårlåka, tulkört och nästrot (*Sanicula europaea*, *Vincetoxicum hirundinaria*, *Neottia nidus-avis*) stod alldeles intill stigen, liksom busken skogstry *Lonicera xylosteum*, som är ytterst vanlig i området. Spenört *Laserpiteum latifolium* visade bara sina stora blad, men vitpyrolan *Pyrola rotundifolia* blommade ännu rätt fint. Senare såg vi också björkpyrola *Ort-*

Glansnäva *Geranium lucidum* studeras på Torsburgen. Foto: Marita Westerlind

hilia secunda. Vi stannade förstas till vid glansnävan *Geranium lucidum*, som kanske växer på exakt samma plats där Linné såg den 1741. Den blommade fint och vi kunde jämföra den med stinknäva *G. robertianum* som den delade växtplats med. Fina, fräscha bestånd av kalksvartbräken *Asplenium trichomanes* ssp. *quadrivalens* sträckte på sig mellan stenarna. På klinten mitt emot blommade ännu ett par bestånd av gulkronill *Hippocrepis emerus*, även om de gula ärtblommorna inte riktigt var på topp efter nattens regn.

Upp på plåtan stod ruggar av kungsmynta *Origanum vulgare*, ännu i knopp, medan blodnävan *Geranium sanguineum* generöst visade sin vackra kronbladsfärg. Gul och vit fetknopp *Sedum acre* och *S. album*, getrams *Polygonatum odoratum* och sommarens första mogna smultron *Fragaria vesca* visade sig. Vi följde klintkanten bort mot Linnés grotta och några passade på att gå ner och titta på klinten nerifrån. Här var gulkronillen ännu helt fräsch. När vi sedan gick in i själva brandområdet var kanske fältsipporna *Pulsatilla pratensis* det mest påtagliga inslaget. Deras runda fruktsamlingar syntes överallt. Spår av den förödande skogsbranden 1992 syns förstas än, sotiga trädrester, fallna träd och en hel del lövträd som gynnats av gödslingen.

Några bestånd av kattfot *Antennaria dioica* blommade med rosa honblommor, backglim *Silene nutans* böjde ner sina vita, anspråkslösa blommor medan stor blåklocka *Campanula persicifolia* exponerade sina blå. Stor kustruta *Thalictrum minus* ssp. *minus* och kalktrav *Arabis hirsuta* var. *glaberrima* är inte så iögonfallande men vi noterade ändå dem. Märkligt nog blommade redan några ögontröstar. Det är helt fel miljö för de tidigblommande arterna så antagligen var det ändå uddögontröst *Euphrasia stricta* var. *stricta*. Harmyntan *Clinopodium acinos* hade just börjat blomma mitt på stigen. Den gula blomfärgen hos många arter drog inte bara insekterna till sig. Även vi njöt av käringtand, getvämpling, jordklöver, hummelusern och skogsfibblor (*Lotus corniculatus*, *Anthyllis vulneraria*, *Trifolium campestre*, *Medicago lupulina*, *Hieracium* sect. *Hieracium*). Några bergskrabbor *Globularia vulgaris*, som stod lite skuggigare, hade ännu sin fina blomfärg kvar, liksom enstaka Sankt Pers nycklar *Orchis mascula*. En klippoxel *Sorbus rupicola* drog till sig blickarna med sin mycket ljusa bladundersida. En alvaroxbärbuske *Cotoneaster canescens* studerades också innan vi var tillbaka vid Tjängvide luke. Lustigt nog hade de besvärliga nerfallna träden sågats itu och dragits undan från stigen medan vi gjorde vår vandring, så nerfarten till kaffekorgen gick galant.

Ledde gjorde Marita Westerlind och

Glansnäva *Geranium lucidum*.

Foto: Marita Westerlind

De Vilda Blommornas Dag 14 juni - Bogeviden

Vi samlades på en stor gräsplan invid väg 147, där det fanns plats för dem som anlät med bil. Det var blött i gräset så vi gjorde vår blomstervandring utmed en motions-slinga som ligger vid nordkanten av Bogeviden. Först en kort promenad fram till motions-slingans början; vi gick utmed vägen, där vi kunde se såväl vit skogslilja *Cephalanthera longifolia* som johannesnycklar *Orchis militaris* i blom. Så lämnade vi vägen och kom in i ett starkt kulturpåverkat område. I ett stort bestånd av kirskaål *Aegopodium podagraria* stack det upp några blommande stjälkar av stor ormrot *Bistorta major*, troligen en rymling från någon av trädgårdarna i närheten. Stigen gick neråt, in i ett lite sankt område med glesa tallar, som lystes upp av vit skogslilja och nattviol *Platanthera bifolia*. Enstaka skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii* stod utmed stigen. Bogeviden ligger här ganska nära stigen och vi gjorde en liten avstickare ut på en öppen, fuktig strandäng. Här blommade klöverärt *Lotus maritimus* vackert och det fanns också en hel del ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*. Tillbaka på motions-slingan fortsatte vi över en öppen ängsmark in i mer slutna skogsmark. Där fann vi nästrot *Neottia nidus-avis* och några flugblomster *Ophrys insectifera*. Sedan var det lagom tid att återvända till utgångspunkten och avsluta exkursionen som leddes av Elsa Bohus Jensen, Jens-Henrik Kloth och

Bo Göran Johansson

Gun Ingmannson och Lena Jonsell har hittat något intressant att examinera på blekefälten på Mästermyr. Foto: Marita Westerlind

Mästermyr 5 juli

Söndag 5 juli hade Gotlands Botaniska Förening en välbesökt exkursion till Mästermyr, den del som ligger i Silte. Sommaren hade infunnit sig på riktigt denna dag med sol och 30-gradig värme. Efter samlingen vid Sproge kyrka förflyttade vi oss till Esketräsk där Mästermyr hade sitt utlopp innan utdikningen. Denna dag var det knastertorr efter en lång tids regnbrist. Att marken vanligtvis är fuktig märktes ändå på floran. Tätörtens *Pinguicula vulgaris* ljusgröna bladrosetter, majvivans *Primula farinosa* blomställningar och knappagen *Schoenus nigricans* skvallrade om att vi befann oss på en f.d. träskbottnen. Nästan omgående stötte vi på de första kärnnycklarna *Anacamptis palustris*. Denna exklusiva orkidéart som i Norden bara finns på Gotland. Ett par andra fuktälskande orkidéer, flugblomster *Ophrys insectifera* och kärrknipprot *Epipactis palustris* fanns också här. Ängsnycklarna *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* var redan överblommade medan brudsporrarna *Gymnadenia conopsea* ssp. *conopsea* hade börjat blomma fint. Vi såg också tvåblad *Listera ovata*, skogsnatviol *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora*, grönvit natviol *P. chlorantha* och hybrider mellan de två senare. Detta föranledde exkursionsledaren Gun Ingmansson att ta fram floran och visa hur man skiljer på dessa.

I grustaget där vi parkerat bilarna växte bl.a. nattljus *Oenothera biennis*, gulreseda *Reseda lutea*, blåeld *Echium vulgare*, krissla *Inula salicina* och ännu en orkidéart, purpurknipprot *Epipactis atrorubens*, som gillar lite torrare mark. I skogen intill fanns ett fint bestånd med vitpyrola *Pyrola rotundifolia* och en ensam tallört *Monotropa hypopitys* tilldrog sig intresse.

Vi vandrade ut på blekefälten och här fanns rikligt med purpurknipprot och mer grönvit natviol. Vi stötte även på revig blåfibbla *Pilosella cymosa* var. *bauhinii*, långbladig spåtistel *Carlina vulgaris* ssp. *stricta*, småtörel *Euphorbia exigua* och honungsblomster *Herminium monorchis*, denna lilla trevliga, ljusgula decimeterhöga orkidé som fick avsluta botaniserandet då värmen började bli något tryckande.

En del valde att tacka för sig medan de som hade matsäck med intog densamma i skuggan. Som slutkläm stod de kvarvarande deltagarna en stund och beundrade kejsartrollsländorna som svirrade runt i det vattenfyllda grustaget. Termometern visade nu på 33 grader. Något att tänka tillbaka på med välbehag när bilrutor ska skrapas och snöstormen yr igen vägarna i vinter!

Marita Westerlind

Linnéexkursion till Muskmyr 19 juli

Söndag 19 juli var det dags för den årliga Linné-vandringen i Gotlands Botaniska Förenings regi i samarbete med Naturum. I år följde vi i Linnés fotspår runt Muskmyr. Dagens ciceroner, Gun Ingmansson och Caroline Edelstam, hälsade välkommen och Gun berättade om Muskmyr som är en agmyr med några mindre öppna vattenytor omgiven

av Sundrealvrets alvarmarker. Caroline läste ett urdrag ur sin artikel i Rindi från 2007 om Linnés besök 1741 i dessa trakter.

Efter denna inledning började vi vår vandring och fann oss snart omgivna av prästkrage *Leucanthemum vulgare*, rödklöver *Trifolium pratense*, darrgräs *Briza media*, gulmåra *Galium verum*, krissla *Inula salicina* och brunört *Prunella vulgaris*. I kanten av myren sågs brudsporre *Gymnadenia conopsea*, grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*, kärrknipprot *Epipactis palustris*, ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*, gräsull *Eriophorum angustifolium* och trubbtåg *Juncus subnodulosus*. Den vackra slätterblomman *Parnassia palustris* hade inte börjat blomma än men bladen vittnade om dess rika förekomst här. En majviva *Primula farinosa* blommade, namnet till trots, nu i juli.

Efter en bit på spången kom vi till torrare mark och ett hav av liten sandlilja *Anthericum ramosum*. I alvargruset fanns småtörel *Euphorbia exigua*, rödmire *Anagallis arvensis*, harmynta *Clinopodium acinos*, solvända *Helianthemum nummularium* och backtimjan *Thymus serpyllum* och vid spången där det vanligtvis är lite fuktigt växte den lilla ormbunken ormtunga *Ophioglossum vulgatum*. Komna halvvägs runt myren var det dags för fikarast, men först tittade vi på alvarglim *Silene uniflora* ssp. *petraea* och de rödlistade arterna gotlandssolvända *Fumana procumbens* och kalknarv *Arenaria gothica*. Gotlandssolvändan blommar tidigt på morgonen och fäller sedan sina kronblad men nu fanns fortfarande några blommor utslagna. Benny Wallin, som hade fjärilshåven med, visade upp en rad fjärilsarter, bl.a. väpplingblåvinge *Polyommatus*

Små alvararter studeras vid Linnéexkursionen till Muskmyr. Foto: Marita Westerlind

dorylas och svartfläckig blåvinge *Maculinea arion*, lite ovanligare arter som flyger här på alvarmarken i juli.

På sydvästra sidan gjorde vi en avstickare närmare myren och där sågs kärrlilja *Tofieldia calyculata*, tvåblad *Listera ovata*, kustarun *Centaureum littorale* och kärrtistel *Cirsium palustre*. På alvarmarken fanns mängder av småtörel och vi stötte också på en miniversion av mjukdån *Galeopsis ladanum* och småsporre *Chaenorhinum minus*. Vandrigen tillbaka gick genom ett hav av getväppling *Anthyllis vulneraria* och tulkört *Vincetoxicum hirundinaria* och nu kunde de som ville fortsätta till Naturum där representanter från föreningen fanns på plats för bestämningshjälp och för att svara på botaniska frågor.

Marita Westerlind

Filehajdar 9 augusti 2015

Som så ofta samlades vi (16 deltagare) vid en kyrka, denna gång Othem, medan en havsörn lugnt kollade in oss från ovan. Därefter körde vi i karavan till Filehajdars östra del, där vi ställde bilarna på ett stort öppet område. Direkt kunde vi notera de första svärdkrisslorna *Inula ensifolia* i skogskanten. Knutnarv, vildlin, praktbrunört, uddögontröst och höstfibbla (*Sagina nodosa*, *Linum catharticum*, *Prunella grandiflora*, *Euphrasia stricta* var. *stricta*, *Scorzonoides autumnalis*) blommade också fint. Även sumpgentianan *Gentianella uliginosa* stod i blom. På den öppna alvarmarken kunde vi studera flera välkamouflerade blåvingade gräshoppor.

Vi följde sedan en mindre väg men gjorde förstås ständigt små avstickare ut i terrängen. Purpurknipp-rötterna *Epipactis atrorubens* var nu överblommade liksom bergjohannesörten *Hypericum montanum*, som var rätt riklig just här. Men vi kunde njuta av blommande skogsknipprot *Epipactis helleborine*, brudsporre *Gymnadenia conopsea* ssp. *conopsea*, praktsporre *G. conopsea* ssp. *densiflora*, luktsporre *G. odoratissima* och honungsblomster *Herminium monorchis* (56 ex.) En större vårtbitare och en flock stjärtneser förhöjde ytterligare stämningen. Ett riktigt bestånd av fältvädd *Scabiosa columbaria* stod vid vägkanten och medan vi upptäckte ett tiotal överblommade nipsippor *Pulsatilla patens*, och rätt många hybrider med fältsippa *P. patens* × *pratensis*, svävade en kungsörn över huvudet på oss.

Här och var öppnade sig alvarmarken och där i gruset syntes då ett ljusgrönt skimmer. Det var små-

Hybrid mellan krissla och svärdkrissla *Inula ensifolia* × *salicina*.

Foto: Gun Ingmansson

törel *Euphorbia exigua* som verkade ha ett fantastiskt bra år. Vätögontröst *Euphrasia stricta* var. *gotlandica* fanns också, men inte i de mängderna. Nära kalkbrottet hittade vi ytterligare bestånd av svärdkrissla, liksom hybrider med vanlig krissla *Inula ensifolia* × *salicina*. Det stora brottet passerades och vi hissnade över hur förskräckande stort det var. Innanför avspärningen växte blodtopp *Sanguisorba officinalis*.

Äntligen fick fjärilarna anledning att röra på sig, eftersom det var riktigt varmt och skönt efter en lång, sval period. Vi såg apollofjäril på jordtistel *Cirsium acaule*, sexfläckig bastardsvärmare på rödklint *Centaurea jacea*, massor med sandgräsfjärilar, citronfjärilar, några svartfläckiga blåvingar och en silversmygare.

När vi kommit tillbaka till bilarna och satt oss med våra matsäckar (i skuggan) visade det sig att just här fanns också ett litet bestånd med honungsblomster. Ledare för exkursionen var Bo Göran Johansson och

Gun Ingmansson

Brucebo 6 september 2015

Brucebo naturreservat kan man ju nå från många håll, men vi (15 deltagare) startade exkursionen från skyltstället vid vägslingan. Vi hade uppehåll till en början, men väderrapporten lät ganska hotande så många packade ner regnställen, som tur var.

Några olika buskar av oxbär *Cotoneaster* diskuterades. De liknade mest alvaroxbär *C. canescens* men hade för mörka bär. Vi såg också buskar med svartoxbär *C. niger*. Klippoxel, oxel och finnoxel (*Sorbus rupicola*, *S. intermedia*, *S. hybrida*) kunde jämföras. Tulkörten *Vincetoxicum hirundinaria* hade redan tappat de flesta av sina blad. Från klintkanten hade vi fin utsikt över Skansudd och vi kunde då konstatera att svarta moln började tjocka ihop sig. Några axveronikor *Veronica spicata* blommade ännu liksom solvända *Helianthemum nummularium*.

Många tyckte nog att det var intressant att se Brucebos stora, 20 m², bestånd av vin *Vitis vinifera*. Det växer nordost om fornborgen och är minst 23 år gammalt. Några stammar var handledstjocka och det klängde mer än fem meter upp i omgivande träd. Plantan bär vindruvor vissa år, men tyvärr inte nu. Sårläka *Sanicula europaea*, fläder *Sambucus nigra* och vejkسل *Prunus mahaleb* växte i närheten.

Sedan gick vi vidare norrut och vid klintfoten fanns det ännu fräscha blad av kalkbräken *Gymnocarpium robertianum*, även om de flesta hade fått höstkänning. Vi gick sedan ner mot stranden via den långa trappan och över stättan till det lite sumpigare området. Nu såg vi de första plantorna med vinterfräne *Nasturtium* × *sterile* i bäcken och det syntes att de betande djuren var förtjusta i den. Den för tillfället mycket hala träspången passerar ett källmyrsområde med kärtistlar *Cirsium palustre* och ängsvädd *Succisa pratensis* och sedan ut på stranden. Där stod några dikesskräppor *Rumex conglomeratus* kvar i hyfsad form, men även trubbtåg, blåsäv och havssäv (*Juncus subnodulosus*, *Schoenoplectus tabernaemontani*, *S. maritimus*). Trots att molnen nu var

kolsvarta gick vi ut på den hårdbetade strandängen och hann titta på smultronklöver *Trifolium fragiferum* och höstfibbla *Scorzoneroïdes autumnalis* innan himlen öppnade sig.

Vi måste ju bara se på de fina inre delarna runt spången innan vi lämnade området. Slätterblommor *Parnassia palustris* lyste vita, majviva *Primula farinosa* och kustarun *Centaureum littorale* var ännu i fin blom, liksom uddögontrost (källmyrstyp) *Euphrasia stricta* var. *stricta*. Vi såg som hastigast på agmyren *Cladium mariscus* med spikblad *Hydrocotyle vulgaris* och på plattsäv *Blysmus compressus* som numera inte är så vanlig. Vi vek av från stranden in i skogen och kunde notera att tysklönnarna *Acer pseudoplatanus* hade olika färg på bladens undersida. Några var plommonfärgade, andra mer grå. Tibasten *Daphne mezereum* verkar sprida sig, men bär kunde vi inte hitta. Några näströtter *Neottia nidus-avis* och hartsrosor *Rosa mollis* spanades in. Vid det norra skyltstället fick vi vända upp ansiktet mot regnet för att följa hur de gigantiska skogsklematisbuskarna *Clematis vitalba* blommade 15-20 meter upp i tallarna. Efter ett snabbt stopp vid den klassiska kalkbräkenlokalen intill stigen, kastade vi oss in i bilarna. De flesta åt nog matsäcken hemma!

Ledde gjorde Bo Göran Johansson och

Gun Ingmansson

Vin *Vitis vinifera* t.v. och kalkbräken *Gymnocarpium robertianum* t.h. i Brucebo naturreservat.
Foto: Marita Westerlind

Program våren och sommaren 2016

Måndag 22 feb **Årsmöte.**

Efter förhandlingarna visas bilder från Monti Sibillini, för många en okänd nationalpark i italienska Apenninerna. Gun Ingmansson och Lizz Jillhed har gjort en botanisk resa dit. Samling: Vita huset, Ekmansgatan 11, Visby kl. 19:00.

Lördag 23 april **Herrviksområdet**

Den efterlängtrade vårexkursionen blir i det fina området runt Herrvik, bl.a. Hässle backe. Vi letar efter sloknunneört, sandmaskrosor, spjutskråp, alvarplacodlav m.m. Samling kl. 10:00 i Herrviks hamn. Ledare: Bo Göran Johansson och Jörgen Petersson.

Söndag 22 maj **Grötlingboud**

Vi försöker pricka in den rika försommarblomningen i ett fint område. Stora mängder av göknycklar förväntas! Samling kl. 10:00 vid Grötlingbo kyrka. Ledare: Gun Ingmansson och Marita Westerlind.

Söndag 5 juni **Stora Vikers**

Natura 2000-område med Takstens utmark i Lärbro. Vi vandrar på de unika hållmarkerna med karstsprickor och fin kalkflora. Samling kl. 10:00 vid Fleringe kyrka. Ledare: Dennis Nyström och Jörgen Petersson.

Öppet hus sommaren 2016

Vi har som tidigare Öppet hus-träffar i år, med början måndag 13 juni. Alla som har frågor, behöver bestämningshjälp eller bara vill träffa likasinnade är välkomna!

Vi har öppet varannan måndag från kl. 19 (jämna veckor) fram till och med 8 augusti, dvs. 13 juni, 27 juni, 11 juli, 25 juli och 8 augusti.

Adress: "Vita huset", Ekmansgatan 11 (f.d. Baptistkyrkans lokaler, en trappa ner).

Välkommen!

Söndag 19 juni **De vilda blommornas dag**

Man kan välja mellan två olika lokaler:

Suderbys hällar, en fin karsthällmark nära Visby. Samling vid ishallen i Rävheten kl. 10:00. Ledare: Bo Göran Johansson och Dennis Nyström.

Käldänget, ett lite fuktigare änge med gökblomster och blodtopp. Samling kl. 10:00 vid Garda kyrka. Ledare: Jörgen Petersson och Gun Ingmansson.

Söndag 3 juli **Lilla orkidéresan**

En önskerpris återuppstår! Mellan åren 1994 och 2011 erbjöd föreningen vartannat år en dagsutflykt med buss. Under den dagen försökte vi se så många arter orkidéer som möjligt och som bonus fick vi fina naturupplevelser och flera andra spännande arter. Vi täckte upp olika delar av ön under olika tider för att få se så mycket som möjligt. Resorna var mycket uppskattade och många har frågat efter dem. Nu när floran är klar har vi tid igen! Vi startar från Visby kl. 9:00 och beräknas vara tillbaka kl. 16:30. Resan kostar 300 kr. Mer information kommer efter anmälan som sker till Gun Ingmansson (0498-27 13 43, 076-832 31 23, gun.ingmansson@telia.com) senast den 1 juni.

Söndag 17 juli **Linnévandring**

Vi besöker i år Skvalpvik, nära Holmhällar. Vi ser på växter på sandstrand och sandhed. Samling kl. 10:00 vid Naturum, Vamlingbo. Ledare: Jörgen Petersson och Gun Ingmansson.

Gotlands Botaniska Förening på nätet

Vi har en Facebook-grupp, "Gotlands Botaniska Förening", där man kan publicera bilder, få bestämningshjälp, diskutera botanik med andra intresserade m.m. Om du är medlem i Facebook så kom gärna med! Du finner gruppen på följande länk:

<https://www.facebook.com/groups/835279163226000/>

Besök också vår hemsida: www.gotlandsflora.se.

Gotlands Botaniska Förening utlyser stipendier för studier som rör lavar på Gotland

Stipendierna är inrättade till minne av Lars-Åke Pettersson, som lämnat flera viktiga bidrag till kännedomen av Gotlands lavflora. Stipendiefonden uppgår till 75 000 kr och kan fördelas på ett eller flera stipendier.

Stipendiet kan sökas av dem som avser att genomföra ett studium som rör lavar på kalksten eller kalkjord på Gotland.

Till ansökan bifogas en projektplan som visar projektets inriktning, tidsplan och kostnader. Sista ansökningsdag är 1 april 2016.

Ansökan sänds till:

Gotlands Botaniska Förening
Jörgen Petersson
Humlegårdsvägen 18
62146 Visby.

Bokförsäljning

Natur ❖ Botanik ❖ Gotlandica

Pärlor ur Lars-Åke Petterssons boksamling

Lördag 12 mars kl 11-17

vid Skaparfestivalen på Folkhögskolan, Hemse.

Lokal: Häggska huset

Under dagen blir det även bokauktion på ett 30-tal pärlor ur Lars-Åkes samling. Tid meddelas på Folkhögskolans hemsida.
Ansvarig auktionsförvärdare: Calle Brobäck.

Gotlands Folkhögskola www.gotland.fhsk.se

Innehåll

47	Jörgen Petersson Rödlistade kärlväxter på Gotland 2015
74	Exkursionsrapporter 2015
84	Program våren och sommaren 2016
86	Lavstipendium och bokförsäljning

